UNDER SÖDERNS SOL

AF HILMA ANGERED STRANDBERG ----- WAHLSTRÖM & WIDSTRANDS FÖRLAG • STOCKHOLM 1905

UPPSALA ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG • 1905 •

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Hilma Angered-Strandberg** (1855-1927) har digitaliserats 2013 av **Göteborgs universitetsbibliotek**, varifrån det hämtades och anpassades för Projekt Runeberg i augusti 2013 av Bert H.

Detta verk kan även läsas hos **Litteraturbanken**.

EN STAD I MÖRKERFÖRORD

Norden är vintern det stora värkliga, sommaren bara en mer eller mindre tydlig dröm, och under det vi sitta midt i den lefva vi till hälften i omsorger för vintern. Denna bok ville vara en sådan liten förberedelse.

När hösten är inne och himlen faller grånad och lamslagen ned på taket af din stuga, och alla skogens fåglar tystnat och stormen brusar tungt och utanför din ruta trädgården dör bort och täppta kammaren begynner mörkna för det smattrande rägnet, och när så en dag all världen somnar in i stora hvita sömnen och du sitter ensam med klockans hårda pick och stirrar i brasans falnande glöd — dd tror jag, att din tanke hälst trefvar ut mot främmande och sällsamma världar.

Dd vågar jag också hoppas, att dessa blad ra med att bära dig till ett land vid sagans gräns.Dd tror jag att redan en flyktig uppenbarelse, likt hvad här bjudes, af lif under söderns sol kan af din egen längtan Idna äfven-tyrets glans.

Sd är det pd den riktigt svarta kvällen i trånga tillbommade stugan jag tröstar.I Köpenhamn hade vi beundrat dess döttrars fina hudfärg och folkets milda väsen och öf-ver allt beröm stående höflighet — samt inom parentes funnit det betydligt misstroget gent emot äktheten i det »svenske patos». I Berlin, denna orgie af droskor, automobiler och krambodar, ett Göteborg i stort, en hårsmån ledigare i hållning, några skiftningar mindre korrekt i toalett

— i Berlin hade vi kommit i skratt vid åsynen af Unter den Lindens små ynkliga träd med hopknurrade löf och åt den unga polisstabens, ett bra mycket höfligare släkte än de engelska kamraterna, öfver lag ä la Kaiser uppåtsvängda mustascher. Vi hade funnit de på en gång bästa och billigaste matställen jag träffat på i världen och hänryckts af alla undersköna barn, specialitet, tycks det, för Berlin. Men ej en enda exotisk fläkt, ej ens en främmande ansiktstyp, allt germansk borgerlighet och tung käjsarprakt. Och Böcklin ? Må den synden förlåtas mig, men den bländande färgprakten i hvad där fans af mästaren dödade det stora intryck af hans idéer, som det svarta och hvita bibringat mig.I München hade vi drömt oss lyckliga i gamla Pinakotekets salar och sörjt öfver Münchens förfall från ett smutsigt paradis af gudomliga konstnärskafén och bierhålor till ett Chicago af tomma glasfönster och granna salar med marmorbord och boiserade väggar. Sådana ha de blifvit: Augustiner, Pschorr, Spaten, alla dessa stämningsmättade nästen, där en Lenbach, en Böcklin, en Drachmann, Kronberg, Eilif Petersen sutto bänkade vid rökgrå väggar kring sönderskurna träbord och lefde sina fargdrömmar

— och bredvid seideln ett papper med korf och skinka, som man nyss inköpt på charkuteriet.

— Det glada konst-Miinchen är borta, sade vemodigt en ung herre med polkahår och slängkappa, som vi stötte på utanför Akademipalatset, väldigt i sin ödslighet, aldrig sågo vi en människa i dess närhet.

I en frostblå morgons fullkomliga klarhet hade Brenners isfält, helt afslöjade, skrämmande nära lyst ned på oss — — Så hade vi glidit utför mot dalarnas ljumhet.

Och plötsligt, för första gången, insupit denna utpräglade doft af Italien, en doft på en gång kväljande och eggande, hvilken man mins som man minnes en händelse, och sett första gåsraden af cypresser tåga upp för Lombardiets vinkullar.

I glöd af eftermiddagssol. Hvad det med ens kom för en säkerhet och förnämhet i linjer-nas gungande rytm, hvart ögat hvilade luftig lätthet, måttfullhet i den växtliga massvärkan, intet af det litet teatraliska, som kan vidlåda sydliga alpvärlden. Ändtligen skulle många, många års skönhetslängtan stillas. Nästan darrande af spänning, som gälde det att öppna ett sagans lyckoskrin, nalkades jag henne, slättens stolta drottning.

Vi stodo, enda resande, utanför Verona stationshus. Omkring oss märkvärdigt tomt. Likt söndagseftermiddagen i en svensk småstad, så anständigt tyst. Några urgamla banditfysionomier med blodröda näsor och tjocka ylleamier om halsen närmade sig närgånget, men sade ingenting. I ett hörn fanns en klumpig, nersmord omnibus, som såg ut att vilja gömma sig, dit släpade vi beslutsamt våra kappsäckar, en af de gamla röfvarna kom efter och slog igen dörren, och så skramlade vi in i Italien.

Onekligen en smul i salig d’Artagnans stil, men —

Det led mot skymningen. Och ju längre vi trängde in bland de krokiga gränderna i denna oförfalskadt italienska stad, dess egendomligare blef vår belägenhet. Utöfver alla balkonger och fönster hängde skockar af sysslolöst folk, som hotade med näfvar, ord och blickar. Efter vårt fordon, som skallrade fram som eftersatt, lopp en här ropande trasvargar: enligt hvad vi antogo för att kräfva den nödtvungna skattepänningen.I 2

Men då vi böjde oss ut genom fönsteröppningen möttes vi af knutna smånäfvar och gnistrande ögon.

Det var som om långt, långt borta en väldig ljudvåg hörts långsamt stiga och falla. Och hvar gång den steg, blef gatans rop till tjut.

Vagnen stannade vid ett svart gapande porthål, vi omringades af folk och tvungos att genast ackordera.

Men då vi tagit vårt rum i ögonsikte och funnit det jämt motsatsen af hvad som högtidligt gjorts upp, hade vi fått nog och grepo åter till kappsäckarna.

— Hvart ämnar herrskapet gå f

En liten brådmogen tysk kyparslyngel med ansikte som en uggla och frackskörten ned pä skoskaftet, stod i dörren, höll hakan mot bröstet och blinkade uppåt med ett par gamla vaksamma ögon.

— Till ett annat hotell, tror ni verkligen att, etc.

Uggleansiktet såg ut att njuta.

— Alla andra hotell ä’ stängda.

— ??

— Det är uppror i sta’n och di vill slå ihjäl främlingarna — årsdagen då trupperna tågade in i Rom, ser die gnädige Herrschaften, di vill ha högre arbetslön och ingen kung mer.

— Vi fortsätta genast till Venedig.

Uggleansiktet rent af förklarades af fröjd.— Då får die gnädige Herrschaften gå till fots från Viscensa. Alla gondolierer strejka. Det är likadant i hela Italien. I Mailand finns intet hotell öppet, i morse slog militären ihjäl elfva (!), och nu börjar det här, folket har släckt hvarenda gatlykta och i husen far inte finnas ljus. Hör bara.

Verkligen höll sorlet därute på att växa sig oroväckande starkt, tunga järnportar slogos ideligen igen, det dånade

från den trånga gatan hit upp mellan de höga husen som i en fästning. Och så kom det: krasch, krasch. Skrik och lef-verne. Krasch, krasch. Kyparen tog trapporna ned i tre skutt och vi glänte på en balkongdörr.

Allt var mörkt på de tre tvåmeterbreda gatorna, som lupo samman i vår gränd och svängde af inåt via Nuova. Nerunder dansade härbärgets fönsterrutor omkring och klingade mot gatstenen, en hop folk dundrade i raseri på den bommade porten, skrek och hvisslade: värdshuset måste genast stängas, värden vore en förrädare mot folkets sak.

Då hördes åter ljudvågen, närmare nu, kraftigare, in öfver vårt kvarter svallade sång, brusande som ett upprört storhaf, en egendomligt enformig melodi, som i midten steg till tenorernas ljusaste rymd, steg med en glöd, en fanatisk kläm som hos negrerna. Och dock ägde denna sång, buren af högre röstlägen än afrika-14

nens, i all sin lidelses beskhet en ljusare, vekare klang.

Noi vivremo del lavoro

O lottando si morra —

Och åter ned till det dystra basropet:

Su’ fratelli, su’ compagni...

Tutti poveri son’ schiavi...

O sorelle di fatica

O consorti negli affanni.

II riscotto del lavoro

Dei suoi figli opera sara, opera sara.

Och tusenstämmigt som när orkanen rister nytt tag i hafvets böljande barm, bryter fram:

Noi vivremo del lavoro

O lottando, o lottando si morra.

De voro öfver oss, tätt inpå, vi hörde trampet af hundra och hundra fötter. Sedan sågo vi i dunklet blott en svart massa svämma öfver gränden, vildt som en islossning, en massa utan slut trängde på, fyllande hvar tum från vägg till vägg. Här och där fladdrade någonting i höjden, röda fanor väl, och som i ett källarhvalf återskallar skärande tydligt, fruktansvärdt i sitt bittra hot:Su’ fratelli, su’ compagni Tutti poveri son’ schiavi.

Förtrollade af makten i detta utbrott hade vi blifvit stående på balkongen, och med cn suck ur mitt hopprässade bröst, där oemotståndligt gråt samlats, såg jag de sista svinga in på via Nuova.

— Di kanaljerna ha i stället för mycket frihet, nej käjsare skulle de ha och en ordentlig polismakt, det är hvad som behöfs.

Tyskynglingen stod där nere tvärsäker med servietten under armen och bredde ut sig för en landsman.

— Asch, di håller inte ut, kom det föraktliga svaret — ingen disciplin.

Vi gingo ur huset och trefvade oss fram, allt var svart, gatorna, byggnaderna och torgen, lyktorna lågo kullstjälpta, fönsterglas sönderslagna, husgeråd vräkta ut på gatan. Folkmassan rörde sig yrt och upphetsat, under rysliga rop och vilda blickar salubjöds det sista anarkistbladet, som vi för fridens skull tillhandlade oss i parti. Här och där i skenet af en blossande cigarr glimtade ett bistert brigandansikte. Men ingen ofredade oss. Och outtröttligt skar igenom från någon del af staden revolutionskvädets slutkläm:

O vivremo del lavoro

O lottando si morra .. .Så fortgick hela natten det hemska dånet af järnportar, som smälldes igen, af glas som krossades, af mäns skrän och kvinnors ilskna rop. I huset midt emot vårt vräktes allt bohag öfver bord — icke tal

om hvila. Italienarens förmåga att hålla nattvaka är i hvarje fall otrolig. Nattvaka i sång. Och morgonen grydde, strålande rann solen upp och larmet dog bort. Då slogos husens spjälluckor till sidan gatorna utefter, och kvinnorna lutade sig öfver fönsterkarmarna och gnolade:

O vivremo del lavoro

O lottando si morra.

Men ur de svarta portbålen kommo många, många små trippande fötter att hälsa morgonen, man tog i ring och dansade, det lätta klapprandet af små trätofflor skedde i takt med den roliga visan:

Su’ fjatelli, su’ tompanji,

Tutti poveji son’ siavi.

Den dagen var allt som förut under lås och bom, hvarken bröd eller vin stod att få, steg främlingen upp i en droska, som hoppades smita, kom någon och bjöd artigt handen till urstigning: prego! Inkallad militär spatserade om och sirade järnvägsperrongerna. Vi togo en smula reda på förhållandena, politiken hade väl en trådmed i väfven, men ren, ram omedelbar hunger de flesta.

Ostörda i sin skönhet lågo de där nu, piazzorna Erbe och Signori. Inga fruktmånglares soltak störde eller skymde. Fritt bröt solen in öfver casa Mazzanti och gjorde af de gamla färgklickarna till fresker ett outsägligt färgspel, utan hinder smälte alla dessa ljufliga gamla trappors, portars, hus och pelares — och genom hvalfbågarna Piazza Dantes — linjer samman i underfullt glad harmoni. Det värkade som ett segerns och öfvermodets grymma hån mot alla de gulhvita hungeranleten, de af elände förvridna lemmar, som fyllde torg och gator och i ångest eller mulen tystnad afvaktade pågående förhandlingar med dem, som makten hade.

Mot kvällningen gick som en elektrisk stöt genom staden, den förnams ända in i hotellets aflägsna vrår. Vi skyndade ut i det fria. Öf-verallt drefvo sällhetsdruckna människor omkring arm i arm, ströfvade från plats till plats, skrattande och gnolande. Nyss så vilda banditögon logo muntert, jag kände igen väl tjugo bistra busar, som förvandlats till godmodiga borgare. Stilla unga män och kvinnor — öfver dem en värdighet, som sällan lämnar detta racefolk i trasor — gingo hand i hand, då och då lyste de till af ett af dessa sköna leenden, som äro italienarens hemlighet och ofta förklara trotsigt mörka drag lik en plötslig soldager ett mulet

Under e'öderri8 sol.

2landskap. Alla trängde som i väntan på någon glädje fram genom de långa, krokiga gränderna, icke stort ljusare i dag, ehuru alla de små gula lyktlågorna flämtade i draget som talgljusdankar. På via Nuova hade med ens bommarna dragits från butikernas fönster och dörrar. Vi gledo med strömmen, nickade åt män och kvinnor, de nickade leende tillbaka: b’onasera. Bakom vinstugornas randiga förhängen hörde vi glam och sång, verklig sång nu, röster utan tadel föredrogo ur Kärleksdrycken och Trubaduren, men helst af allt: »Donna é mobile», när gardinens flikar som oftast lyftes, sågo vi män framför bägaren med röda valpolicellan, så mandolinen om nacken och kärestan på knät. Oupphörligt körde åkdon förbi, vinlöfskransade, besatta af sjungande skaror. Signoror i mantillor och signori med hatten fjäderprydd upptogo i kväll alla stadens omni-busar och droskor, som under stim och festglädje rullade ned på gamla Pietrabron och öf-ver den brusande Adige. På det svarta vatt net höllos serenader från proppfulla båtar — en man sprang upp och dansade på den smala landremsan invid en hög hvit mur, en Silentyp med lutan i famn och löf i håret. Så skallrade man ända in på piazza d'Erbe. Här sjöngo härliga kvartetter blodiga hymner om frihet och jämlikhet, medan gendarmerna i högkvarteret midt emot vände sig bort och låtsade om intet. Men inne på den tysta, tomma piazza Signori,där patriciernas marmorbilder glänste kallt ur portikernas skymme, och allt låg och drömde kilade barnen som råttor in och ut, upp och ned mellan gudomliga ruiner, de sutto i rader och gungade behagfullt på kedjorna till Dantes stod, de kantade Loggians marmortrappor vid Cornelius Nepos’ och Catullus’ fötter, de klättrade upp för kanterna på tusenåriga brunnar och lekte hemmastadt i mäktiga tyranners gårdar.

Veronas folk ägde sin stad.

Och jag gick under hvalfbågarna mellan torgen, där folket rörde sig som i en forntids-saga under de mörka palatsen och kvinnofigurer skymtade på balkongerna, det var som om jag återfått rätt att i min tanke bygga om den till den nya härskarstad, där Romeer och Julior hviskade i halfmörka kvällar och Dante, flyktingen, lefde himmelslifvet. Ty jag erfor liksom en bindande sträng mellan detta gamla och dagen i dag var. Skilt från sitt folks lif var det sköna ej, innerst behöfde detta folk skönheten, lefde af den, som det lefde af solen: värnet mot att förgås.

Kungligt sorglöst tog det bådadera, sorglöst som det till sist tog självfva — armodet.

Ty hvad hade det vunnit med sitt stora upp-rorsnummer? Icke en centesimo! Ångrande syndare fingo nätt och jämt återgå till arbetet på samma vilkor som förutHvilket folk kan hålla ut att göra uppror med som det försäkrades mig ett minimum af 35 centesimi om dagen.

Men någon behållning måste man ha, allt för ledsamt annars. På det hela en lättnad, att det svåra var öfverståndet och frid inträdd, man hade också gjort sin sak duktigt ifrån sig, det komme att spörjas i hela landet, och Venezia och Milano skulle se, att man icke stod efter. Anledning till så här riktigt festligt hade man inte alla da'r, bäst att passa på. Hvad nu än ändamålet egentligen vore: fest var en härlig sak.

Och intill morgonen genljöd Verona af gamman i anledning af — sin misslyckade strajk.I SARCADALENC lätten vältrar sig i klarhet, glöd och yppig-

het. Hvar dag bakar Oktobers sol lika hett på parkernas Libanoncedrar, bambuhängen och blommande aloe, på trädgårdarnas jord-gubbträd och japanska misplar, mellan hvilka långa gröna ödlor vimla i sanden och kila uppåt väggar och in och ut i stenstängslen, på mandel och rosor tills luften ångar, så att den kväljer. Men starkast glöda drufgårdarna, nu tunga af skördemogen frukt.

På dalens botten är vinet härskare. Det flätar sig ned öfver fälten genom fallfärdiga byar, klänger öfver klostermurar och mellan ruiner in på gårdar, uppför ramlande balkonger, svingar ned i en tofvig ruska som skylt åt vinkrogen och kryper längs bondhusens söndertrasade gaf-lar, där silkesmasken i somras låg och solade sig på bräden i luftgluggarna, dem man måst slå ut ur väggen för att fria sig från handteringens stank. Det når ända till Lago di Gardas bryn, där Torboles hvita murar häjda.

Här inringas Gardaviken af Monte Baldo och Maggiore och i väster Rocca.24

Fjällen äro bara silfverne rök mot det gnistrande vattnet. Samma hvitblå står som stängande molnväggar rundt hela Sarcadalen. Man märker dem knappt — ännu ser man framåt och nedåt, bunden af lifvets öfverflödande rikedom.

Luftblått, silfver och purpur.

Drufvan skördad — November är kommen.

Lika oförtrutet strömmar solskenet öfver slätten, där nu höstvinets dunkla röda och majsstubbens skinande gula mellan lagerns, myrtens och magnolians eviga grönska brytes mot bergen, som närmare tyckas öfverdragna med marmorgrå sammet, violblå i alla veck och skrynklor. Allt smälter försynt in i hvart-annat, en dämpad glöd, blott någon gång flammar det till blodrödt från en magnolias döende blad.

Då dagen lider blir det till detta djupt pensé-blå mot gammalt guld, bekant från gamla mästares taflor.

Men solen stupar tidigare ned bakom Rocca. Från hvarenda drufgren och hvartenda löfträd rifver man alla de rodnande bladen, kappas om minsta hopknurrat löf på vägar och trottoarer för att stoppa i sin säck till vinterförråd åt en svulten mula eller oxe eller krake, kanske endafodret som bestås. Och snart sprita popplarnas kvistar nakna likt i Nordens vår.

Alparmen, som i norr skyddande omsluter Sarca är kantig och hvass och skjuter fram på slätten i spetsiga klippor med branta stigar mot raserade gamla borgar och sönderskjutna stenvallar, och på klipptinnen hålla mäktiga cypresser vakt. Skarpt svarta som sörjande präster peka de rätt upp i en vårlig himmel.

Men utför alla sluttningar, alla stigar, alla backar smyger oliven. Först nu är det, som såge man oliven.

Den hänger öfver stenmurar, värnet mot jordras, terrass på terrass ända högt i de röda och brandgula kalkstensbrottens sköra skrefvor. Och mellan dess drömfina grå bladverk tona bergens violetta slöjor som snö i skymning.

Häruppe är en värld för sig, och det gör en nästan rädd att träda in på de gröna mattorna i skymningen. Ty den är bräddad af strid och marter, olivskogen lefver som en bildvärld, hvars former alltid öfverraska.

Hvalf på hvalf af månghundra- intill tusenåriga blekhvita och svarta stammar, klufna som af hugg, krökta som för slag, spruckna, rem-nade på vidunderligt vis som brutna af verk och och vånda. Det jämrar och kämpar för lifvet i de åldriga lundarna, späda jungfrukroppar med håret fladdrande räcka händerna i bön mot him-len, fauner skrefva ut med benen och slå bock-fotternas grofva naglar fast i jorden, medan de vrålande kasta hufvudet bakåt, druckna miss-dådare vackla som under piskan, stupa i hela sin längd framåt, nästan berörande jorden med sina hjässor — likt osaliga andar omslingra de hvarandra, tvistade samman med fördömdas uppfinningsrikedom, en Dantes helvetesdröm, en Michel Angelos djäfvulsfest.

Men öfver sväfvar stilla, oberördt och mystiskt löfvets drömskira silfverflor mot fjärran bakgrunden af snöigt blått och i dess kronor piper rädd en öfvergifven fågel.

Men när solens rund blir knappare och slätten sofver trygg med drufmarkens stammar och feta mylla rodnande mot palmens och cederns bläkalla gröna, och fjällväggarna stå bly tunga och skrumpna, då blickar man hälst uppåt, dit där snötopparna kunna lysa i kvällningen som blommande rosor mot en himmel, grann som Norrlands, men förklaradt lätt i etern, eller vilda dansen går hän öfver branter och klyftor och snön piskar ned öfver sluttningarna, allt tunnare ju närmare den kommer dalen, tills den ett stycke ifrån ter sig blott som en konstrikt genombruten spetsväfnad.

Då är vintern kommen — vintern med blå mjuka, fettglänsande oliver, redo att samlas i ladorna.

* *

*Folket i Sarcadalens täta byar, på Österrikes gräns mot Italien, är hardt när uteslutande italienska druf- och vinodlare med en tynande silkesdrift bredvid. Så godt som hvar bonde har sin egen trattoria, där han säljer sitt hemprässade vin, han prässar ock själf sin olja, sår så mellan vinstjälkarna litet majs till polenta åt sig och har det jämförelsevis bra. Skogarna äga väldig utsträckning, träden, de kosta ungefär 85 kr. stycket, märkas med ägarens färger. Att hålla en dylik antikvitet vid lif vållar en del besvär. Sluttningarnas lösa kalkstensmylla vill jämt rasa och måste som nämndt stöttas af höga gärdesgårdar, hvilket öf-verallt kring Garda ger »bondlandet» prägel af trädgård och åt landskapet något sönderhackadt, trassligt, svåröfverskådligt, ofta går man långa backar upp som mellan fästningsvallar. Så fordra träden god gödsling och lida stundtals af en sjukdom, som gör att de måste urhålkas och skäras på allehanda sätt. Resten får St. Jakob sköta om, särskildt förväntas han laga så, att vintrarna ej bli farligt kalla. Men St. Innocenzo står särskildt i Arco för, att det kommer rägn, när så behöfs.

Och medan kvinnorna ligga på knä i kyrkorna och verka för framtiden, skörda männen under gamman årets frukt. En masthög smal stång, försedd med stegpinnar, släpas till trädet, stickes nödtorftigt i jorden och reses därpå högti skyn mot det spröda grenverket. Man kilar dit upp med ett dödsförakt, som får kalla kårar att löpa utefter främlingens rygg. I en flätad korg, fastgjord om midjan, plockas frukten, men nedanför trädet kretsa ifrigt om den spillda dyrbarheten allehanda löst folk, från bytingen som inte kan tala rent, till den stapplande gubben med ansiktet igengrodt af umbäranden. Redan i månader ha inkräktare spanat efter brådmogna oljobär på marken, nu komma de som gamar den slingrande fjällkedjan utefter, smyga i alla skogar, på alla kullar, från afsats till afsats, bland sten och lös och taggiga buskar, de leta från bittida om morgonen tills mörkret faller på, samla upp i kjolar, påsar, fickor. Ju längre det lider mot skördens slut, dess häftigare blir jakten. Sist börjar handeln. En olivkvist med bär är ej längre lätt att finna, följaktligen värd soldi. Bondpojkarna själfva idka geschäftet för brinnande lifvet, utefter hela skogen står ropet från höjden: en olivkvist 2 soldi — 5 soldi.

Det kan hända, att om du ler vackert och slår på din tomma ficka, att du får en för intet, och då alltid den

utsöktaste grenen med svällande bär, och nästa gång du går förbi får du en till och en till, kanske med en instucken »Margherita». Då skäms du och ger pängar

— sedan får du aldrig någon olivkvist mer.

Men allt drunknar i sången, som skallarfrån fjällvägg till fjällvägg, från höjd till dal-bräddsdjup skogsvidden bortåt.

Det var på Alpen jag stod och såg ned mellan cypressernas blekglatta stammar, så långt ögat nådde oliv, oliv, oliv. Och i alla toppar som stora flaxande fåglar, hvilkas läten buros fjärran vidt, än i skriande oljud likt utdragna nödrop af lifslust, än i välljudande kvartetter eller väldiga godt sammanhållna körer, än i något klangskönt solo, då det genast blef tyst i skogen som i en kyrka. Kanske är det ej blott skörderuset, som så vecka ut och vecka in söker uttryck. Oliven plockas under årets mulnaste dagar, då solen står lägst och lifvet är mattast. Då sjunger italienaren för att prässa frani solen. Endast när hon lyser full och varm tiger han hälst.

Nog är det ock så, att denna lätta sysselsättning högeligen tilltalar honom. Att italienaren, stort sedt, icke vidare älskar arbetet, tyckes omisskänligt för den, som vet hvad arbete är.

I hans grepp ligger något så svagt, att man tycker man vill gå fram och hjälpa till. Ryggen dignar under bördan, yxan faller utan kraft, spadtagen ha något bräckligt vid sig, pauserna bli oändliga. Tydligen föredrar han hvad amerikanen föraktar djupt: att ge ut så litet, att han icke stort behöfver taga in. Hans lef-nadssätts enkelhet, äfven då medel finns, är otrolig.Men då solen ett par dagar varit borta och åter skiner fram, då är lätt att se, hvad Sarca-folket älskar. Då söka de alla, pojkar och jäntor, gubbar och matronor, uppåt till de stekhetaste fläckarna, sitta där och mysa och tala fredligt och le. Blott sjunga behöfs ej, det stör. Stör lifvets skönaste: dolce far niente.

* *

*

Från Sarcadalens stad, Arco, löper Oljo-berget uppför en väg, så stenig, att man mödosamt knagglar den fram. Det är Via Dolorosa, och den krönes af en kyrka, bakom hvilken på en kulle stå tre kors, ett större och på hvar dess sida ett mindre. Men längs hela vägen dit är Jesu gång till Golgata fortald i målad skulptur, insatt i små kapell, hvaröfver oliverna böja sig i sakta sus. Framställningens barnsliga figurer äro utförda med djupaste sentiment, de flyta bort i blodstårar, helig vrede och medkänsla med den korsdragandes kval. Vid dessa helgonskåp knäböjer vandraren och gråter, unga jesuitkandidater vallfärda med blottadt hufvud uppför Via Dolorosa och läsa för hvar »stazione» ett stycke ur breviariet, äfven den körande ger sig tid åtminstone att slå korsets tecken.

Det finns mycket att köra ned för Via Dolorosa, mest tung sten och bjälkar, och de usla öken orka inte stort.I skogen vid Via Dolorosa är platsen att drömma, man tycker man vill lyssna till något

— men lyssna ej! lyssna ej! Det förföljer dig i dagar, ja nätter, det ger dig hat till detta folk, som du ville älska för att det äger detta land, för att det ler så skönt och för att det är så bittert fattigt. Ja, hat till mänskligheten. När jag vill, hör jag det: käpparnas hårda dans på spetsiga åsnekotor, det knastrar och skallrar som i en säck ben. Nyss såg jag en ung frisk karl fara utför, på kärran bara tomma säckar, djuret gick stadigt och vandt mellan stenarna, ingen orsak till annat än belåtenhet, och karlen var belåten, han sjöng, och medan han sjöng slog och stack han med ett uddigt järnspett utan uppehåll på en och samma såriga ryggkota. Vid kapellet stannade han, böjde hufvudet och gjorde korstecknet — och fortsatte genast sitt muntra öra. På djuret skälfde icke en nerv, ryckte icke en muskel — bara ögonen hvälfde och slöto sig slocknande slött, det förmådde ej längre ens lida.

Mest af purt tanklöst nöje pinar Sarcabon djur. Ser han en hund, en katt, så måste han rappa till. När djuret skriker, le kvinnorna. Man tänker osökt på fränderna, som fordom

i arenans logerader likt njutningslystna barn utan hjärta klappade händerna åt olyckan, blodet och smärtan.

Och efter hvinande rapp följa skottens skarpasmällar. Förgäfves längtar du i dessa underbara skogar efter en

fågels kvitter. Då och då de hastiga tysta slagen af ett förbisusande ving-par. En yrglad skygg liten drill från någon ungdom, som ett ögonblick sätter lifvet på spel för att få jubla ut sin instängda fröjd. Det är allt Och utbrottet är i hvarje fall kort. Äfven om han ej är till hands, skytten, som eljes passar på som djäfvulen på själar. Morgonen, innan solen hunnit öfver berget så pass att den just börjar värma, rägndagar så fort hon en minut strålar fram, och allt lockar så friskt och förföriskt klart de små stackarna att förråda sitt gömställe, hvarje minsta tillfälle, då det lilla hjärtat i en fågels bröst kan antagas klappa till af hopp — är hans stora stund. Dä lurar han omkring med hanen spänd, lifsfarlig för litet hvar, och haglen flyga så tidt, att man ibland får skaka ned dem från sin hatt. I staden finns en tillåst egendom, full af sällsynta träd och växter. Från denna enda fridlysta plats slår dagligen ut som en vådeld af låt, en kör, hvars ursinniga ifver ger föreställning om urskogens papegojkonserter. Här håller det råd, det förföljda sängarsläktet, här klagar det sin nöd, gör uppror, hälsar solen och lefver lifvet. Men utanför står nidmördaren på vakt. Ve den flyg-lystne, som lättar på vingen så mycket som till murens oliv.Så säljas obehindradt vaktlar, starar, bofinkar, näktergalar i knippen för 70 öre dussinet — något som visst inte kommer de fattigaste till godo. Och man undrar och man tycker —

Hvad man oupphörligt undrar i Italien —

Hvem bär ansvaret?

När kvällen kommer med stora darrande stjärnor och byarna sofva i bergens skugga och Karlavagnens tistelstång sticker upp öfver Alpkammen, medan mörka fästet då och då flammar till af smugglarsnokens strålkastare borta längs Gardasjöns strand — då vakna tusen ljusögon i staden, de glöda stadigt och hvasst, som ville de säga: vi veta.

Från alla trattorior står sorlet af arbetarens, den rakryggige bergbons växande missnöje ej blott med rikemansvälde och rege-ringsvälde, med arffienden »il tedesco», utan ock med främlingen, som tycker att allt är bra just som det är, för han passar ju så förträffligt som staffage i den härliga taflan, han, den okunnige vildsällen, den sorglöse trashanken, barnet af sol och skönhet och förgångna storhetssläkten. Och ut strömmar i natten hotet, som tyckes så vanmäktigt, hotet om ett nytt Italien.

— Su’ fratelli, su’ compagni —

Men öfver deras hufvuden klämta evigt

Under söderns sol.

3alla klosterklockor och ringa evinnerligen alla kapell — och så länge den klangen manar starkast i mörkret, blir det nog som det är, att folket, som ler åt kreaturens suckan, gråter däss tner vid helgonskåpen.TORBOLETZiskläget vid Sarcadalens ändpunkt, där vinets * välde slutar och sjön tar vid, Torbole — ditt namn har en klang, som darrar till i min själ, en ton af minne . ..

Det är morgonen den 12 september 1776

— ännu glödhet sommar. I halfring utefter kajen ligga som i dag de gamla mörka husen, några med baksidan åt byns lilla fattiga torg, dit kortaste vägen leder genom husens egna portgångar. Ur en af dessa, borta där brunnens lejongap sprutar en strid vattenstråle och för öfrigt belamrad med tjär- och salttunnor träder en man. Hans hållning är furstligt fri och hans panna lyser härligt högburen dagen i möte. En sommardag i landet, han älskar.

Det är arla och bergen stå våta af nattkyla. Leende åt inre bilder skrider mannen förbi folket, som morgonkulet krupit hop vid murhörnen i väntan på solen, upp genom arma stinkande småbyar, där kvinnorna sömnigt släpa sina trätofflor genom dyn till den gemensamnia tvättbassängen af sten för att pumpa dit vattentill dagens verk, och hinner så olivskogen. Här trampar han rastlöst fram på daggiga mossan under vildt stirrande trädbeläten och känner fantasien arbeta sig starkare med sitt målmedvetnaste grepp rakt ned i naturens djupa fång. Men fjärrsynen af Alperna genom löfvens dröm-skira silfverflor bär hans själ mot det oanade.

Tillbaka tar han vägen öfver trädgårdarna, följer vinlandens af lermylla klibbiga renar, rusande ångor från mispel och myrten, fränare genom daggvätan, omvärfva honom, och kraftigare brinner hjärnans eld. Snart genljuda åter

Torboles krokiga gränder af hans steg, men brådskande nu, stegen af en man som känner bördan af sitt eget snille allt för tung att längre kunna vara ensam om att bära den.

Och folket, där det ännnu hänger rundt torgets knutar och gör platt ingenting: män som suga på pipan, loja, barhufvade kvinnor, som snattra på trösklarna, små, små flickor som trippa arm i arm sirligt och viktigt med långkjolens skärp fäst öfver det lilla runda kvinnobröstet, hårknut på hjässan, och ansiktet utbildadt nästan vanskapligt likt en vuxens, sköna bytingar som sjunga från höjden af tomma vintunnor — allt folket vänder sig och ser efter honom i undran. Hvad kan det vara för en särskild gunst helgonen under morgonmässan uppe i bykapellet bevisat denne vackra gen-tile? Ty hans anlete skiner, som dens, hvars allra djärfvaste önskan beviljats.

Men i sin kammare i det oansenliga huset öfver porthvalfvet sitter den benådade och ser ut öfver viken.

Det är ännu tidig timma, solen har icke hunnit upp på Monte Baldos snötäckta topp, som hänger öfver Torboles östra strandbukt. Spöklikt spegla sig husens murkna terrasser i kallblå Garda, men ur bukten löpa seglare och fiskarbåtar, de skjuta ur skuggan som gengångarväsen och stå med en gång i fulla solen, seglen glindra röda och gula och fläkta som för att hälsa öfver till bukten midt emot, där Monte Rocca redan länge glänst förklaradt af morgonljus.

På ett hår liknar viken en fjällsjö, instängd af bergen. Genomskinlig och dock outgrundlig. Men söderut drager en smal solmättad väg, ju-belblå som aningen, försvinnande i det oändliga lik trånaden. Det är öppningen för färden ut i det stora vida.

Nu tittar första hvita strålen öfver fjällkammen — nere ljuder fiskrarnes sånger, sången som

i Italien aldrig hvilat, klapprandet af segel, rullandet af tunnor, rop öfver vattnet och kvinnors hårda skratt.

Men mannen hör ej mer, han ser ej, allt detta som möjligen tjänat honom att genare nå in till sitt mäktiga själf, fins ej mer.Goethe skapar.

När solen gjort sin rund och går ned bakom Rocca, då skrifver skaldefursten i sin dagbok:

Heute habe Ich an der Iphigenie gearbeitet, es ist im Angesicht des Sees gut von statten gegangen.

Men jag, som lyssnar, kan i Orestes van-vettsångest höra olivskogens stela vånda och i Iphigenias klockrena himmelstrånad en silfver-ton från de sakta susande löfven mellan hvilka Alperna blåna svinnande snöigt.GUDS DRÖMMAREWyss föll snö.

1 ^ Det hade varit orimligt kallt, ända till

IO grader under noll. Härnere i moderna Arco, sydalpernas sydligaste kurort, en hop häjdlöst fula hotellkasärner och anspråksfulla gästvillor gulnade palmerna af kall brand, och en brasa hade ungefär samma verkan som att repa eld på en tändsticksask, husens luckra kalkstens-väggar släppa in kölden som genom tusen hål. Men uppe i gammelstaden bland borgruinerna stoppade fattigman olivkvistar i vattenkruset för att vattnet inte så lätt skulle bottenfrysa och flydde från sina isiga stengemak utan eldstad ned till katedralen för att påminna helgonen om den fara oliven sväfvade i och på samma gång snåla sig till litet värme i kroppen. Och då man inte längre orkade ligga därinne på knä, drog man sig ut i skydd af murarna. Hela dagen hopade sig här barhuf-vade och huttrande i tunna sjalar, elända, bleka, värkbrutna, af allehanda knölar behäftade — som kunde kölden motas bättre, när man tog emot den i flock.Så vräkte himlen sig ned ända till klippornas slottsmurar, och snön började falla.

Helt lätt, fjunlätt.

Men moltyst blef med ett i Arcos stad, alla fönster stängdes och människor försvunno från gator och torg. Stack någon glad lungsots-yngling ut näsan för att insuga den milda luften, ansågs han för en själfspilling och betraktades genom rutorna med fasa.

Och plötsligt tog allt sig innerligen fult ut mot det hvita, husen stirrade likgula, kaktusen slokade smutsgrå, lagern hängde grumlig och surmulen och oliven rent af försvann, utplånad

i frusen färglöshet mot ett färglöst fäste. Endast cedern och pinien trädde fram med oanadt djup i grönskan, och däruppe, midt i den krit-hvita fjällmassan sköto cypresserna myndigt in

i själfva blinda himmelen — vaggande i dunkel väldighet, rytmiskt afmätt.

Det hela var emellertid bara en skrämlek.

Från Gardasjön trängde sunnan in öfver och jagade hela härligheten ned i leran. Skyarna drogos sakta uppåt bergväggarna och förtunnades, tills den runda solringen bakom tydligt aftecknade sig, och på en gång stod jag på stigen, omfluten af blått från alla alper, ett blått så rusande starkt, så friskt i klangen, att jag tvingades se bort. Och skogen med alla ny-skurna stammar sken som sagans kopparskog, bara klart kopparrödt och sammetssvart, kop-parrödt och mossvart, men leende i tårar lyfte sig oliven, befriad, bredde ut sig som på millioner silfvergröna vingar, glänsande, förklarad mot det blå.

Det kommer en genomträngande lukt från serpentingångarna, den vanliga doften af parfym från alla ungerska, bömiska, slaviska, tsche-chiska, hvad allt de heta, Gräfen och Gräfinnen, det äro de alla — jämte ett bokstafligt brus af sidenunderkläder, båda delarna af litet för snarvillig verkan att förkrossa annat än de österrikiska hotellvärdarna, som i gränslös vördnad buga ända ned till jorden för de Allergnädigste.

Mellan dem skrider en och annan italiensk dam i lätt axelkappa, utan hatt, den svarta hårkronan lyft stolt i frostluften. Hon är föraktad och föraktar tillbaka med ett par kallt lysande glasbollar till ögon och ett behärskadt småleende kring munnen.

I sanatoriernas ligghallar bäras åter sjukstolarna ut och i raka rader sträcker sig österrikisk militär, uniformerna korrekt knäppta ända upp i halsen. Nu gläntas på balkongdörrarna, kvinnor skymta.

Ty nedanför sjunger i dag il maéstro Giovanni, fordom hjälte på någon förstadstribun, kanske högre ock, i teaterkappa och Fra Diavo-lohatt och hufvudet behagsjukt lutadt mot skuldrans mandolinband. Han sjunger icke blott,il Giovanni, han är, han lefver, han svänger ut med kappan riddarmässigt stolt, han ilar ett par steg fram, stiger tillbaka, lyfter blicken mot himlen och faller åter hop i ett smältande pianissimo, glider öfver strängarna, ser förströdt och smäktande upp på balkongen och hviskar stilla: addio.

Och kvinnnorna ha nalkats helt, fram till räcket ha de kommit och sjunkit ned, händerna under kinden, ansiktet doldt. Var han ändå inte en äkta Guds drömmare han därnere, sonen af sollandet, som de hvar dag se glittra underbart därborta mellan bergen, men som de kanske aldrig nå, han sjunger in vår och saknad och obestämd trånad i sjuka bröst. Där han står bland den ännu våta lagern i den nytända solen får han dem att drömma, han får dem att gråta. Möjligen är det den största eröfring han gjort i sitt lif, den gamla utslitna maëstro Giovanni. Och han förstår själf tystnaden, där hans Santa Lucia darrar fram, buren af en egendomligt bestickande känslosamhet, ty då de hvita papperslapparna börja falla för hans fötter, varligt, som tvekande — står han ännu kvar med hatten i hand, böjd, och läpparna skälfva.

Men ned ur gammelstadens många svarta hål kryper italiensk ålderdom i lumpor, skyggt bugande i värdig hälsning, ögonen tiggande. Och blåkalla små tugga om ramsan, som nästan alltid är lögn i enskildhet fast bittert sann i hufvudsak.En kapuciner i sina sandaler kommer den leriga vägen hitåt. Han bär paraply under armen och öfver axeln tiggarpåsen, hvit och ren. Det är i begynnelsen af vandringen, han är mycket belåten, bördan lätt, skönt att röra sig i fria luften. Det snusar han på, gång på gång. När han passerar hotellens hufvudport böjer han ödmjukt nacken och knackar sedan på bakdörren. Kyparna löpa ut och bocka som för en Gnädig. Så får han sin torra brödbit, möjligen ett skadadt ägg och ett salladblad. Han ser fullkomligt oberörd ut, det är ett ämbets-åliggande två gånger i veckan och har ingenting med förödmjukelse att skaffa, alldeles motsatsen. Jag får plötsligt lust att genskjuta honom och skyndar ned.

Det är en kraftig karl med stort skägg och blomstrande färg, så frodig och fet, att promenaden nog kommer att prässa fram mycken svett.

— Schönes Wetter — litet tyska kan han

— ah!

— Hvad jag var, innan jag blef munk? Fader Antonius tar min närgångna fråga obe-sväradt.

— Målare, frun, — han pekade uppåt husväggarna, begabbande i åtbörden — plank-strykare, ni vet, tja, det var en tid, å, besvär lig. Ett helt år gick jag utan arbete, fanns ingen möjlighet, vet frun — då sökte mig derliebe Gott och jag kände kallelsen och nu — lians skalliga hjässa sken, hans feta ansikte sken, han sträckte ut armarna, tonen en liten smula ansträngd i sin glädtighet — nu, är jag inte lycklig? Är jag inte fri som fåglarna i luften? Inga bekymmer, ingen omtanke, när jag hör bråket rundt om, sträjk och uppror och det där, ja då är det som vore allt så långt, långt borta,

i en annan värld.

Det sprang för mig en syn. En nunna sitter vid mitt sjukläger. Jag har talat för henne länge och vältaligt om amerikanska lifvets bittra allvar, om nöd och brottningar och kamp, och hon lyssnar uppmärksamt, röda fläckar slå upp på hennes bleka kinder och ögonen lysa som i feber. Så knäpper hon händerna och brister ut:

— Ja, vet jag icke det, huru lyckliga vi äro, hvar dag tills den kära Guden hämtar mig har jag min goda föda, min goda säng, om jag blir sjuk vård af vänliga händer — som liljorna på marken, så utan omsorg. Jag stirrar på henne. — Hvad tänker ni på, när ni sitter i spårvagnen och ser lifvet larma, när ni går i den bullrande staden? Och svaret kommer snabbt: Jag är döf, blind, stum, jag ser upp i den goda Gudens himmel och tänker fast på någon skön handling af helgonen.

Ord för ord hörde jag det. Jag vet inte hvad munken läste i mitt ansikte, men han af-bröt litet butter och gick.Nyss promenerade vi den hvita, åter odrägligt dammiga vägen längs Sarcaån, inåt alpförträngningen till kapucinerklostret. I Sarca finns dessutom ett franciskaner och ett »de inspärrade» nunnornas, förresten flera systerordnar och otaliga kyrkor, mer eller mindre i bruk, somliga ej större än ett lusthus eller en torpstuga. Härförutom bygges stora, nya tempel i små usla byar, så att kyrklig nöd slippa vi lida.

Ett kors vid en vägkrök, en härlig cypressallé uppför, med kyrkan som bakgrund — där låg inom sin oöfverstigliga mur, ljufligt frisk, de goda fädernas boning. Kyrkfasadens rysliga smyckning, symbolen de afhuggna armarna om korset, här kransadt af bleksiktiga änglahuf-vud och blomster, kom oss som så ofta att undra, hur detta land någonsin kunnat vara ett kulturland. På tempeltrappan och på verandan intill, framför öppna klosterporten, sutto gubbar, käringar och ungar, glupskt slukande en tjock grönsakssoppa, den en man bar ut i lerskålar till dem. Tjänande broder portvakt Thomas, lika tjock, lika skinande som sin broder, kom ut och bjöd på snus.

— Se klostret? Det är inte stort att se, men herrn kan följa mig.

Min följeslagare var ej sen att slinka in.

Och många goda ting finns det inom den höga muren. Först en härligt rymlig pelargård, inbyggd i huset, och breda, vinöfvervuxna gån-

Under söderns sol. 4gar bort till ett lusthus med träbeläten för själen och säten för kroppen och dessutom ett litet 6oo-årigt slott, högt beläget med bibliotek och gästrum och en lustgård med cypresser och oliver, allt skönt att ha, när sommarsol glöder. Köksträdgården är stor och vinplanteringarna till husbehof, i vinskördens dagar går man ju för öfrigt omkring och låter bönderna fylla sina korgar. Men det heliga sakramentet måste komma från ett enda, hvitt, drufslag.

Trafvar af god olivved, stora som små rum, lågo upplagda, och nere vid dörren stod det stora almoseskåpet, skåpet med alla brödkanterna, och som tidt och ofta öppnar sig vid klosterklockans pingel.

Också inomhus finns åtskilligt att skåda. Korridorernas väggar hänga fulla af förträffliga gravyrer och värdelösa oljetaflor, och på hvar och en af de omkring 30 celldörrarna sitter under innehafvarens andliga namn klistrat prof på hans konstsmak: färgtryck med guldbårder och fransar och genomstungna hjärtan och mycket droppande och

rinnande blod med granna deviser — allt i samma stil som våra fordomdags benämnda »pigor» plägade älska. De flesta celler voro låsta och nycklarna medtagna af ägarne ute på språng riket öfver, dels i besök hos syskon inrättningar, dels som vikarierande lärare vid seminarier, på sjukbesök, predikofärd o. s. v. Här är ett godt och säkert kärt hematt återvända till. Cellen rymlig, ett trefligt litet rum med sin breda, väggfasta säng, som har bra ylletäcke och känns ganska god, en pulpet, bokhylla för ett femtiotal band, stol, tvättställ med lampa, ett slags byrå, koffert, och på väggarna minnesforemål. Så är det mässrummet, ljumt och behagligt, sjukstugan med altare och krucifix — sängar måtte flyttas dit vid behof — och sist den genomvarma matsalen med glänsande lerkärl och serviettter på det långa träbordet, detta väl ock, om jag är riktigt underrättad, i öfrigt godt försedt, allt mycket snyggt

— och en öfvermåttan väldig kakelugn, som kom fader Thomas att lyckligt gnugga händerna.

— Sverige, Sverige? Patern förvirrades. En europeisk karta fanns uppspikad, och han blef hälpt ur klämman.

— Ah där, nära Hamburg. Jo, det känner jag, må herrn tro, där arbetade jag, murare till yrket, djupt under vattnet i kajerna, kallt — hu, hårdt och svårt.

Han fick en förtrolig liten puff:

— Då har ni det allt bättre nu, hva?

Munken tittade en smula misstänksamt.

— Äh vi ha nog att göra här också, sa' han lite ovisst. Det är så mycket sång, så mycket sång, och se'n all ringningen. Kl. 12 på natten fa vi upp och sjunga, sjunga, och så kl. 5, då ska vi bedja. Så ha vi alla vårt, som-liga tigger, andra kokar mat, sköter vinkällaren och grönsakerna, men så är det också lärda, som bara skrifver och tänker, åj, åj, åj! så di tänker och diktar, här ha de freden och friden ser herrn.

— Ja här är platsen att drömma bort lifvet.

Det kom något myndigt öfver munken, han

blef fullt sig själf.

— Ja, för Guds rike, sade han strängt.

Ur en celldörr trädde en broder, skarpa

drag hade han, tunna, slutna läppar. En försiktig och afspisande man.

— Klostret vore några hundra år gammalt, ägde ingenting, lefde af människors gåfvor och hvad som inflöt genom mässor, själaringningar o. s. v. Delade hvar dag ut mat — man fick läsa tidningar, ja visst, hur skulle man annars ha reda på världen, och det vore ju dock nödvändigt. Icke alla blad förstås: La voce cato-lica etc. Men regler, mycket stränga regler, sång och bön på alla tider. Och oupphörligt växlades plats. Mest hvart år, mycket olika det där, beroende på hur luften bekom hälsan, hur man trifdes samman. Ja, naturligtvis vore man människor, temperament och dylikt, skadade det själen finge man hellre skiljas. Men hvart tredje år skiftades abboter, och dessa kunde återgå till en ringa medlems ställning.

Vid brunnen nere i kållandet låg en broder med förnämt utseende och glasögon och tvättade sitt linne. Under hans uppkaflade är-mar lyste fint ja:gerylle. På pumpens lock stod fastsatt en mycket världslig liten amo-rin af allra köttigaste slag. Han såg så omhuldad och putsad ut, den lille, såg ut som kunde han rätt som det vore springa ned på sina fötter och slå de små armarna om någon och jollra med sin tjocka lilla mun.

Fikonlöfvet saknades — af den enkla orsak att några stympande mäjselhugg gjort det öf-verflödigt, hvarefter såret slätats öfver med snöhvit krita!

S Det ringde till mässa, och från alla trappor och gångar hördes sandaler hårdt klappra, en sextonårig gosse, redan krönt af tonsur, som gaf honom ett förryckt utseende, kom farande.

I en helgonsmyg knäböjde och korsade han sig. När han var färdig, ropade patern på honom att visa främlingen

till portklockan. Detta verkstäldt, for den unge nitälskaren, som aldrig skulle skåda lifvet i ansiktet, åter in i ensamheten för att innan mässan rena sig efter den världsliga beröringen med kättaren.

Pater Thomas stack som hastigast hufvuaet ut om dörren han öppnat och såg upp i den soliga luften.

— Ah — varmt och skönt. Han höll flata handen några fot öfver marken och huttrade till.

— I Hamburg ha de så hög snö — burrh.

Så slog han igen 0111 sig klostrets fasta port

*Men jag gick upp på Oljoberget och såg ut öfver alla dessa trygga borgar och undrade och förstod icke hvad människorna därinom egent-ligen gjorde för storverk, för att i gengäld fa något så dyrbart som allas vördnad och lifvets nödtorft till skänks. Och i bitterhet talade jag för oliverna om alla de många, som drömma drömmen om Guds rike och arbeta på själars förlossning men aldrig få freden och friden, förföljda af människornas råa hat eller evigt jagade från drömmar af ångesten för bröd och värme och bädd och hus. Hvarför bygga vi inte kloster åt alla dessa Guds drömmare, som be-höfva ro ?

Men oliven svarade:

— När fick drömmen inom hägnande murar saft och must? Hvad blef självfva Tassos lott? Nämn mig världsdikten, som stod upp ur en evig freds trånga graf? Blodlös och tunn är klosterdrömmen — och ett Rom skulle till för att skapa Luther.OMKRING GYLLNE NYCKELN»y'>yllne nyckeln» håller siesta. På balkongen kammar unga Rosina, husets yngsta, sitt böljande hår, medan hon drillar Kärleksdrycken för samtliga kattor, som ligga i rad på nedre stenterrassens dukklädda bord och blinka, under det Fido oberörd snarkar på bästa stråmattan framför trattorian. De ha det bra hos Paolo Bartolini, som innan han blef vinodlare var kock i Venezias förnämaste hus och af bönderna betraktas med vördnad som en gentile. Liksom »Gyllne nyckelns» stora flit och ganska aktningsvärda renlighet och dess unga döttrars lysande »educazione» är föremål för häpnande beundran. Nu står far själf i förkläde och svarta halfvantar, naglarna lika svarta, näsan rodnande öfver hvita majorsmustacher och tittar argt pä hur sömnigt drängen binder upp och stöder spröda unga vinstockar, som luta ända in öfver terrassen, men riset som bar frukt i fjol och inte mer gör nytta, det afhugges för att kastas i elden. Hela dalslätten upp mot Alpens olivbryn är ett enda ofantligt vinland, där nu bråda vårarbetet pågår, ståltråd spännes,stockar bultas i jorden, vin bindes. Därför bara brummar gamle kloke Paolo, inte tider att bruka onda ord, bättre pådrifvare måste till, han tar från marken tomma literkaraffinen, går in i logen, packad af tunnor och tappar fullt. När han kommer ut och möter min skrattande blick, där jag ligger uppe i mitt kvistfönster, håller han det röda glaset mot solen och klipper med ögonen som en spjufver:

— Eh, signorina, ropar han, andedräkten får lof att spruta vinångor öfver stockarna, annars bli drufvorna inte söta!

Signora Bartolini gläntar på dörren, varligt, ty den goda köksvärmen kostar pengar. Hon är veronesiska och mycket slätkammad, mycket sedesam, med ideliga djupa bugningar och La-reverisco och Salutarvi. Ingen kan tro — vore det icke för ett par små bruna, illpariga ögon — att signoran är skådespelerska af rang, som med ett, när det gäller frågan om grannkvinnornas smuts och slarf och tissel och tassel, sprakar till, spelar förskräckt med kjolen tätt svept om benen, kastar upp armarna och anropar madonnan, fingrarna utspritade, i hvar spets en tunga, i hvar ansiktsmin en värld. — Nu håller hon försiktigt handen öfver hjässan, det faller ingen af traktens kvinnor in, att när parasollen ej är användbar en lätt hatt kunde göra tjänst, så har ju aldrig brukats.

En kyrkklocka ringer tolf. Paolo Bartolini slår buttert ett knappt märkbart korstecken, såmycket andäktigare sker signorans. Genom en ruta skymtar jag signorina Eleonora släppa nålen och äfvenledes korsa sig. Detsamma gör väl som vanligt kokerskan vid spiseln och pigan, där hon gnider kopparkärlen skinande. Ur huset ila skyndsamt signorinorna Margherita och Manuela, båda lika nätt småväxta, lika svarthåriga, lika leende med stora blanka dockögon och alltid hälsande. De bära handskar och röda parasoller öfver en bar, ståtande frisyr och trippa hastigt gången bortåt. Återigen deras kyrktur, hvar stund på dagen kilar någon med bönbok i hand utom porten, ett ständigt omklädande och springande. Signora Bartolini suckar — det tar tid, så många ogifta döttrar och allas

själavård förstås lika nödvändig. Hvad Beppina, pigan, angår, får hon raska undan sin en kvart på morgonen innan mässan. Också har huset rykte som strängt religiöst — och lyckligtvis finns det förnödna nära till hands.

Ty vägen hit till »Gyllne nyckeln» går med de fromma uppför kapucinernas cypressallé, så längs klostermuren och bakom den in genom en gallerport, hvars ringklocka pinglar i kapp med klostrets, och så på en vinöfver-vuxen sandgång rakt på det härliga gamla huset med sin enda långa balkong, badande i sol och dörr vid dörr och fönster vid fönster, alla omsorgsgsfullt slutna för att akta gardinerna och ta vara på det varma os, som genompyr vå-ningarna. Fasaden skjuter ut två hvälfda portiker till flyglar, gudomliga hörn, svala i hettan, helt vindskyddade om vintern. Här sitta ömsom Gnädige och ömsom bönder och dricka Paolos vino santo, beredt af årsgamla bevarade druf-vor, i underbara okända landskap med slott och Campaniler och Rialtobroar likt regnbågar spända i luften bredvid snöfjäll och bruna öar och klippor, som från sina spetsar ösa ned strömmar, hvilket allt skriande färgmuntert simmar kring i gröna vatten. Sådant där som endast Italiens sol ger mod att stryka på tio meters breda ytor. Men det skall väl synas hur hemmastadd Paolo är i det sköna Venezia.

Familjen är svag för konsten, trappor och förstugor äro fulla af bildverk och i mitt rum hänger mellan båda krucifixen två märkliga damer. Sminkade och urringade till veka lifvet omsväfvas de af genomskinlig gazir och blicka trånande under tuschade bryn.

Hvad allt därute lyser starkt — fjällarnas snö, de hvita vägarna. En minut brusar genom mig alla starka ord jag denna vinter af närmare och fjärmare grannar hört om italienarna: snuskiga, lata, okunniga, trolösa, snikna, vidskepliga. Det har stått i bjärt motsats till fantasifulla skandinavers lika starka förtjusning. Och jag måste skratta litet — ty stark tycks mig öfver hufvud, efter hvad jag hittills sett, ett olämpligt begrepp när det det gäller detta folk.Mycket buller — men icke den motsvarande kraften. Om två italienare gräla, måste ett yttersta domsbrak följa, tycker man: de ryka upp mot hvarandra som arga tuppar, skummet står om munnen, ögonen spruta eld, händerna flyga som lärkvingar, tofflor sparkas mot skyn

— men som en såpbubbla brister hela härligheten, mynnar ut i en fnysning, ofta i ett skratt. Det är ock ett sakförhållande i denna trakt, att lika ständigt som småstölder och inbrott förekomma, lika ytterligt sällan sker ett mord, ens en handgriplighet. Och nu kvinnorna här — flit ja.

Hela dagen surrar kupan gladt, brådt, brådt, knappt tid till svar, upp och ned för trappor, in och ut. Rätta på borddukar, skjuta tillrätta stolar, småstädande under trill och trall och rop af underligt hårda italienska kvinnostämmor.

Men ett enkelt hushåll utan kreatur, utan folk i maten och sju fruntimmer oafbrutet sysselsatta! Likväl verka deras egna rum som någon slags tarflig klädloge, så tillfälligt och virrigt ordnade. Till städandet af mitt rum ta-ges tre kvinnfolk i anspråk, en bäddar, en dammar, pigan torkar golfvet. Strax jag kom önskade jag flytta om några möbler, lätt gods, enklaste göra i världen. Men plötsligt såg jag mig omringad af sex förfärade ansikten med uppdragna ögonbryn: så besvärligt, tröttsamt, omöjligt, hur skulle det gå till utan karlhjälp? Då det fortare än talet utförts för deras ögon,drogo de sig tillbaka som personligt förolämpade.

Ömtåliga lynnen och sinnen, fördunklas hastigt som en spegel för andning, klarna lika fort för ett leende.

Jag kommer mer och mer att tänka på några damer jag känner af urgammal ätt i mycket knappa omständigheter. Icke blott är det i dessa fattiga flickors umgängesväsen samma enkla lagom och osökta takt, något på en gång vänligt uppmärksamt och nole mi tangere — det är ock i handtaget samma bräcklighet, i greppet på det tunga samma litet hjälplösa. Skygghet för allt, som kan nämnas verkligt arbete, men smak och händighet och tålamod i utförandet af det lätta.

Och en småsparsamhet, som verkar hisnande. Den kan göra dessa adertonåringar nyktert beräknande som gråhårsmän. Den öfver-vinnes blott af deras harhjärtenhet för hårda ord.

— Vi törs inte, sucka Paolos döttrar harmsna, åh om vi hade mod baral

De berätta mig om en sicilianska, som stack dolken i sin trolösa älskare: tänk modet, signora 1

Och de små signorinorna se afundsamt bort mot Arco, mot de stora läromästarna, de österrikiska hotellägarna, utan tvifvel i besittning af det sanna modet.

Manuela är tapprast. Manuela är starkast. Hon styr huset, hon är ett affarssnille. Honkan afkasta självfva snikenheten, när den skulle fördärfva det hela. Hon behärskar sitt lilla ansikte ända till minsta drag. Hennes väsen smyger sig efter den hon talar med behagfullt smidigt, men om du, förledd häraf, vågar en anmärkning eller en anklagelse och i den finnes den allra minsta svaghetspunkt — ve dig! Ma-nuela har vakat och slår ned på den som en utlärd advokat. Allt hon själf säger står under uppsikt af ett par kalla lysande ögon, som tyckas aldrig sofva — och aldrig kunna falla tårar. Blott en fråga så enkel som om vädret faller det icke Manuel a in att besvara omedelbart, först beräknar hon, snabbt som matematikern, hvilket svar som bäst tjänar det stora syftet: Husets timliga förkofran.

Till detta behjärtansvärda ändamål är det en snörrät plikt att oförtrutet bruka alla medel hennes unga hjärna kan finna upp.

Manuela är uppfostrad i kloster.

I hjärtat af Österrike.

Och familjen är mycket stolt öfver Manuela.

Ännu är det mig en gåta hur jag egentligen kom att flytta från husets bästa rum hit upp till min dragiga vindskupa, som det utskjutande taket beröfvar sol, som luktar illa, har dålig kakelugn, ingen balkong, och där bullret hörs dubbelt genom en korridor. Jag vet att jag ärligt af alla krafter spjärnade emot, och ändå när Manuela i går mildt förebråendesade: Jag hoppas signora, att ni vet att ni af egen fri vilja gjorde det, så teg jag slagen.

Hur var det nu, det började?

Jo, just som jag grundligt och väl packat upp: små tillfälliga loftal öfver vindsrummets märkliga företräden, friskare luft, mer stillhet, dragfrihet.

Fullständig oberördhet från min sida.

Så följde nätter, hvarunder Manuela lär ha haft det grufhgt svårt af tanken på gästerna, som kanske komme att stampa, slå, lefva vilda lif-vet öfver mitt stackars hufvud — hur skulle det gå?

Jag bad henne innerligt vara lugn och sofva godt.

Balkongen, hittills min älsklingsplats, är smal. Och nu inträffade, att hvar gång jag satt där måste folk löpa fram och åter, visserligen alltid under små behagliga leenden och prego och é permesso, tills jag nödgades försvinna. Dock stod jag mig som en man.

Till och med mot Zapaione sju gånger i veckan.

Då kom Manuela till mig strålande öppenhjärtig:

— Signora, låt oss spela öppet spel. Det är ett herrskap, som vill hyra redan i morgon, på villkor att de få ert rum. Ni förstår vårt för-tviflade läge ? och vi ha inte haft mod.

Nå -— en half dag betänkte jag mig. Den dagen trallade ingen i huset — det kunde händt, att jag icke aktat packningsbesväret.Men nu kvittras åter lärkegladt. Och jag sitter här och ser melankoliskt ned pä det väl tillbommade paradiset. Ty det egendomliga vid denna enkla historia är att — herrn och frun aldrig hördes af och aldrig omnämnts mer. Rummets luckor slötos kvickt och så står det än som onappadt lockbete.

Medan den svåruthyrdare kvisten är besatt af en dum german.

O Manuela. Bredvid detta mästerstycke blekna sådana stilla försök som att fylla vedkorgen till hälften med ris, att inskränka den fullt och klart öfverenskomna »fria belysningen» till en dank i veckan, ty »naturligtvis menades blott ljus till af- och påklädning» samt att undvika att tala med gästen sitt eget modersmål, innan man fått löfte om extra ersättning. Det enda jämförliga är de där mystiska brefven, som komma med posten och läsas högt,

gladt och beklagande och innehålla utmärkta anbud, som skrämma bort gäster, man vill bli af med, t. ex. sjuka. — Jag skrifver dem själf — talar Manuela sedan om med den italienska handrörelsen

— det är mycket besvär, men det är rena skonsamheten, vi ha aldrig mod att såra.

Men småningom har jag upphört att försökas som en ordensrecipient, de ideliga små-lögnerna ha dött bort som varande rent af för ansträngande. Det mest retfulla vid sådant där

Under söderns sol. 5här i södern är, att det förutsätter hos de kvin-liga föremålen ett rent af idiotiskt lågt förstånd. Jag rätar mig åter som en människa.

Man skall bara hålla ut hos italienarna — ty de hålla inte ut.

Gyllne nyckeln är ett paradis af godt humör, artighet och tillmötesgående.

*

Eleonora har öppnat fönstret, hon syr och nynnar.

— Utstyrsel, signorina?

— Åhnej, svarar Julias landsmaninna helt lugnt — vi gifter oss inte någon af oss förr än vi är riktigt säkra, det skulle just vara trefligt om man tog en man, och så han ett tu tre blef utan arbete och kanske inga pengar fick eller om han hade en obehaglig familj, nej, försiktig får man vara, vi ha det lugnast hemma.

— Hm, sade jag försagd öfver så stor visdom — kärleken.

— Det är i tedeschi det, för otäckt att se hur fritt de få lefva, som gifta fruntimmer alldeles, vi törs knappt gå på gatan utan mamma och aldrig på ett nöje, man får akta sig, från klostret komma de af oss som är uppfostrade tillbaka till sina goda hem, och kärlek och såna frivoliteter vet vi inte om.

Eleonora talar kallt och moget, jag känner mig en smula enkel och lämnar ämnet.

*

*En fördel, troligen oberäknad, som min kammare äger är att jag kan se rätt in i klosterträdgården. Där går en pater i halmhatt och vallar i kållanden, medan tre urmagra bönder ifrigt gräfva upp jorden kring vinstockarna.

Manuela står nere på balkongen och spanar efter kunder.

— Hör, säger jag plötsligt ned till henne: förstår ni hur de »inspärrade» härda ut i klostren ?

Manuela är lidelsefull katolik, äfven detta kan hon dölja, om mycket står på spel, men alltid blänka ögonen större.

— För världsbarnet ginge det inte, svarar hon öfverlägset — systrarna ha inga önskningar mer. Men naturligtvis bli de inte gamla, sällan öfver 50 år.

Jag är idel intresse, hon kan inte stå emot.

— Sista året som noviser tränas de, få göra allting tvärtemot hvad de vilja — gå de helst till sjuka, hållas de hemma, ha de lust för köket, fa de syssla inne, sätta de riktigt värde på en sak, tas den genast ifrån dem.

Manuelas näsborrar vidgas, hon vädrar denna luft af järnhård beslutsamhet och rätar på sin lilla person, som då hon berättade om den sicilianska flickan: bort skall den, hvar smula af vilja, tills den är riktigt, riktigt krossad.

— Hvad lära er systrarna, de som ingen beröring ha med världen?— Åh, vi läste något, som hette världshistoria, det skref vi efter diktamen — men mest är det ju evangelierna och goda berättelser.

— En sak — hvarför bedja ni egentligen till madonnan och inte bara till Gud?

Hon förvirras en smula af mina besynnerliga frågor, men hon vet inte heller om det vore klokt att afvisa dem.

— Ni vet väl, signora, att det är många saker vi kvinnor ha lättare att tala med ett fruntimmer om än med — med

en herre.

Jag sväljer, hämtar mig och fortfar obarmhärtigt:

— Var nu riktigt uppriktig Manuela, biktar ni verkligen allt ondt ni gör?

— Naturligtvis, det måste man — när det är synd. Och hastigt, som en utanläxa, fogar hon till: men tviflar man på om det är synd, då är det ingen synd!

Ett ögonblicks stillhet faller öfver nejden, en af dessa tystnader, i hvilka något nyss ut-taladt ord kan fastna och klinga efter som skottaf-lan länge sjunger efter den inskjutna pilen.

*

Manuela är försvunnen. Där nere pinglar portklockan allt tätare, eftermiddagsgästerna börja anlända, det blir lifligt på stenläggningen, den blinda mandolinspelaren ledes till sin bänk, kär-ror med dragspelsartister köra stojande in och borta på gångarna mellan landen spela bönderna under växande oväsen boccia om dryckjom. Förmögna italienska borgare samlas, hela familjen kring en kvart billigt landtvin, och det skulle aldrig falla dem in att ge musiken en skärf.

Jag går ned och snuddar vid doftande släp, där Arcos Allergnädigste sitta för sig och dricka dyrt — men betala svassigt hvad helst de njuta. De se med ringaktande undran på mig — dricka italienarens vin, ja, men bo där?!

När jag går förbi gamle Paolo — Paolo kan icke en stafvelse tyska — pekar jag skämtsamt upp på klostermuren:

— Arbeta bönderna för munkarna?

— Jo, jo men, de tjocka ha det bra, lugnt lif, göra hvad de godt orka med.

— Kanske det är plikt för begångna synder? föreslår jag.

Paolo brister i gapskratt och nickar. Så sätter han handen skuggande för munnen och talar lägre:

— Gammal, gammal inrättning, inte lätt bli af med den — åh, madonna, ni anar inte signora hur gränslöst okunnigt popolo basso är, vet rakt ingenting — men det är nya tider nu och de falla nog, de där därinne, fast det går långsamt.

Jag fortsätter min vanliga aftonpromenad ut på de många hvita vägarna, som bilda enhel irrgång mellan höga murar, där det här och där lyser en gammal härligt grönblå port in till vingårdarna. Strax om hörnet står strömmen af kvinnfolk, hustrur, käringar, familjer med barn och blomma, fnittrande töser arm i arm — alla skynda från allfarväg under smäll i dörrar och klapprande af grofva skor in i brödernas snygga kapell, kasta sig ned och mumla, medan ögonen stjäla sig till att nyfiket spela om främlingen, så ut i nödvändiga toalettärenden bakom cypresserna och in igen, för att bedja mer brinnande, med tanken helt på aktens omätliga betydelse; helige Valentin, du vet det, du vet att åsnan är sjuk och att sonens get gick bort, du vet att vi ingenting annat ha i världen, åh bara denna enda gång, helige.

Och genom min själ far åter uttalade ord: Låta smutsen växa öfver hus och barn för att hela dagen ligga på kyrkgolfven och tigga helgonen om underverk! Alltid tiggeri, alltid allmosor — det är uppfostran. Och kyrkan vet att spela på det outrotligaste hos medelmåttan: fruktan för det materiela. Guiseppes oliver, hans bröd, hans mula, allt beror på helgonens nåd. Morskar han sig där, vips kan det hämna sig. Nog är hans själ, skärselden och det där en kinkig sak, men vore han riktigt säker på sin åsna och sina drufvor, blefve han bestämdt tillgängligare för skäl, kvicktänkt som han eljes är.Jag tittar in ett tag genom de blå portarna, där bönderna sjunga och knyta vinref. Det finns ingenting angenämare än att tala med italienare, som man icke har affärer med. Alltid vänliga, aldrig ett snäsigt ord. Öfverallt är det samma klagan: för mycket arbete och för litet äta och dricka, polenta, polenta och — en man rycker upp en tofva gräs och skrattar bittert ironiskt: detta signora, gräs, det är popolo bassos kost. Och kläder — ingenting!

Strax utanför möter jag den italienska doktorn. Jag talar om i poveri italiani.

— Hör, säger han — det där är bara socialistprat. Fattiga, fattiga! Italienaren har alldeles nog af sin polenta, litet grönt och vatten, hvad skall han med mer pengar, det går bara till vin, och vin mår han illa af. Se på Mailand och Brescia, där förtjänar arbetaren i dag ända till xo francs om dagen, och nu äts och dricks där mest i hela Italien, den lasten visste vi inte om här förr. Nej ge mig en bit af er stockfisk med olja från våra oliver därborta och ett stycke polenta, och för mig får ni ha alla era kapuner och fasaner och biffar i fred. Men det som förstört italienarna är främlingarna.

— Äh, nu förstår jag — afbryter jag — det är för att hålla folket beskedligt till polen-tan som brödet görs oss alla omöjligt i Arco. Dyrt är det för två, stort som en nöt med bara lufthål inuti. Men när bagaren är ensam omhela rättigheten, så att inte ens pensionaten få baka, något som han betalar staden 20,000 kr. om året för, då . . .

— Vi lefva i Österrike.

— Men i stadsstyrelsen sitta blott italienare.

Doktorn kastade armarna upp mot skyn och flydde.

I den lilla byn med sina få hus reser sig ett halfbyggt ståtligt Gudspalats. En hop munkar komma backen nerför, först gå tjänande bröder som ofrivilligt böja hufvudet till hälsning, sedan ensamt en hög man med kedja och gyllne kors i stället för lifrep, och så alla de andra utan undantag starka, blodfulla, myndiga gestalter, deras ansikten iskalla, utan att till-kännagifva någonting. De senare äro mig alla välbekanta, och förgäfves spanar jag efter den godhet, som är genombrottet af en inre glädje.

Några bönder arbeta intill.

— Vackert, signora, säger en och visar på den nya helgedomen. Hela hans ansikte klarnar. Den gamla var fasligt ful. Rediga pengar kostar det, så fort vi ha en soldo lägga vi den i bygg-lcassan, men signori ha lofvat ge oss hvad som fattas.

Vi äro goda vänner, han som talat och jag, det flyger i mig att spela nyttig. Mycket varsamt.— Tänk, ni äro omkring 7 till 8,000 själar i den här trånga dalen, och så oändligt med kyrkor, det är väl kanske för litet för de femtiotals prästerna, men omöjligt inte för er. Skulle inte i stället skolor — också för landtbruk, slöjd, något som kunde förbättra er timliga ställning ...

Mannens min faller ögonblickligen, och han återtar likgiltigt spaden.

— Skolor, hvad gör det egentligen popolo basso för nytta? Vi äro inga signori, hvad vi behöfva är Guds välsignelse till vårt, och det sköter i frati och i preti bäst om.

— Men mycket går åt till »brödernas» underhåll, själaringningen är också dyr, hvad göra de egentligen, som betala det?

Alla upphöra att arbeta, stirra på mig, stirra på hvarandra.

— Hvad de göra — ä, bedja och sjunga, några måste väl bedja och sjunga — och ibland besöka de sjuka, somliga.

För att svalka min själ går jag upp till det försmådda templet på höjden. Det är sina 400 år, stort nog för tre sådana byar. Och liksom hvar golfsten och bönpall är urhålkad af orena fotter och knän, så är denna kyrkas inre en äkta pärla, af nya tider besudlad med trivialitetens lera. Knappt i Venedig träffar man något vackrare än dess tre altaren, två af de dyrbaraste marmorsorter, sakristidörrar och allt, ett träskulptur med hänförande pelare. Och rikedomen afsvartnat silfver, stakar, gudomliga lampor. Men öfverallt skymmes denna konstprakt af enfaldig barnslighet, i ett glasskåp till altartafla står madonnan i skrik-gredelin ylleklädning med cirkuspaljetter och öfver dopfunten på trähyllor trona dockor utstyrda i billiga modetyger, solar och kors broderade i silfvertråd på bröstet. Att ej tala om altarkuddarnas alla antimakasser och ull-garnsvirkningar samt de uselt präntade votiv-taflorna. Denna eljes rörande naiva hyllning till madonnan, som genom allehanda underverk botat vederbörandes krämpor. Kring väggarna målargesällarbeten med desto grannare ramar, alla lika — med ett ord: de fattigas

salong, måhända kärare än konsten, men. .. Och man tänker sig hur det nya Gudshuset skall stråla bara af denna groteska hvardaglighet, medan all den gamla skönheten lämnas ouppskattad att falla i glömska. Ingen som vet eller bryr sig om att föra detta för skönhet känsliga folk på någorlunda rätta stigar.

Blott en åldrig gubbe knäböjer med barna-barnet framför sig. Den lilla sitter trygg som hemma och följer mig tyst med sina stora ögon.

När jag träder ut på berget, går solen ned bakom Monte Rocca och klosterslottets cypresser svartna mot den grå borgklippan. Sången i vingårdarna tystnar och med hatten vid knäet vända sig männen som soldater mot snöalpen i öster.Jag går sakta hemåt i dunklet på de murinhägnade stigarna. Plötsligt kommer en sten farande, det börjar hagla om mitt hufvud, och i kröken stöter jag hop med en hel skara skol-ungar, som spärra vägen och svänga väskorna. Eretico, eretico (kättare) skrika de, och näfvar hytta, ögon gnistra — Cornuta in carne (hin håle i egen person!).

Mitt första intryck är förvåning, ty jag står pä bästa fot med de soldihungrande små. Men så upptäcker jag öfver muren några unga bönder, som hålla sig afvaktande.

Det behöfs en smula is i blodet att slå mig igenom. Först Gyllne nyckelns ljus skrämmer dem tillbaka.

Bartolinis sitta i köket på och vid den väldiga spiselhällen under osande oljelampor och idka familjelif, hvar och en har något för händer och Manuela läser högt. Det skiner af koppar, frid och trefnad.

Jag berättar mitt äfventyr, och alla bli för-lägna.

— Brist på uppfostran, säger signoran urskuldande.

Men Paolo skrattar bullrande:

—- Vet ni signora, häromdagen kom en af flickornas vänner hem till sig med er bibel, den där som han, munken, Luther skrifvit, och pappan blef så arg, att han kastade boken i elden.Jag lofvar hon fick sig en uppsträckning af patern också.

— Och det med rätta, ser Manuela ut som hon ville brista ut. Men de tiga alla välupp-fostradt.

Blott lilla Rosina sticker upp sin korta näsa.

— Ja men en sådan ryslig människa som Luther, bara söp och lefde lättfärdigt, han hör ju hemma i nedersta, nedersta helvetet!

*

Och nu sitter jag och ser klostergården förtona i skymningen. Det är en poetisk syn, de mystiska dödsträden som resa sig rundt den gamla borgen. Och upp emot mig slå vårjordens alla rusande safter.

Från kapellklockan fortfar det att klämta ett slag i stöten, sakta, trött. Jag tycker mig höra broder Tomas komma med hastiga steg ned för den tomma, ekande kyrkgången och skjuta regeln för. Dagen är slut. Snart gå de till hvila därinne, de fromma fäderna, det är ock nödvändigt för att kunna stiga upp klockan tolf och mässa.

Hvarje dag lika, hvarje kväll lika, hvarje natt lika. Ar efter år. Ingen undflykt. Ingen möjlighet.

Många af dem ha lefvat så från sin tidigaste ungdom. När våren kommit och längtan, den omutliga längtan, hvar människosjäls natur-nödvändiga längtan efter det nya, det oförsökta> efter stormen, den verkliga, icke böncellens kamp, så fruktansvärd därför att den ej far sluta i nederlag, måste ända i något slag af extas och ökad skygghet för lifvets verklighet — hvarje vår har kanske den obrukade kraften som händer i stora slutna syskonkretsar vändt sig inåt i retlig småsinthet, i plötsligt begär till strid bröder emellan, temperament ha stött samman som krigare, fullrustade med skärpa och ovilja. Men icke heller här far något bryta ut, kristna läran och klosterregeln bjuda ordet: frid. Och så får åter den eviga vårkraften prässas ned — för att ändt-ligen ånga ut i det enda stora tillåtliga:

Hatet till irrläran.

Hvad skulle dessa Guds drömmare kunna ha att lära de nya människorna?SORRENTOHPassos besjungna stad, svalnästet på Tirener-

* hafvets klippa — i april: solvärme som i Nordens juli, luften mättad af löfkoje- och nej-likedoft, citronträden tyngda af frukter, som under gröna hvalf lysa som bergakungens hopade guld, kameliabuskarna lika slocknande purpurröda och skära flammor, Agapantus i hundra färgskiftningar, tusenskönor längs rabatterna och rosenstänglar i flor.

En saga af hvit körsbärblom.

Icke sant, så skulle det vara?

Ja, så har det varit, och i år?!

En enda trädgård vid hafvet och skyddad för bergvinden täljer om, hur det kan vara. Här vandrar man mellan murar med Pompejinteriörer och mellan häckar af etruriskt utstyrda oljekrukor från Kreta, nu använda som växthållare, bland idel söderns under.

Men för öfrigt ser det sorgligt ut. De långsträckta trädgårdarna ligga som svedda i en ton af höst, piniehöga palmer stå gulnade, blommorna äro små, få och halfvissna, de ömtåligaste förekomma nästan ej, några gulröda frukUnder söderns sol. £ter här och där se bortkomna ut, blott mot hafvet grönska terrassernas vildrankor saftigt, och lianernas syrenblå klasar välla yppigt in mot husens gula murar.

Värden vankar omkring sina öde land, slår ut armarna och tar alla helgon till vittnen på, att världen är förbytt, där det brukar vara kallt är varmt, men här bara köld, köld — ända från Kairo en vinter ohörd i södern. Blott vinet oskadt, allt som spirar tidigt kväfdes i brod-den, på en enda natt — 4 grader under noll! — ströko Sorrentos citron- och orangeblommor med, resten gick för 14 dagar sedan en hemsk natt, åh signora — bönderna! Vi andra ha ju litet mer, men bönderna som hyra dyrt sin jord.

Signor Francesco blir med ens åter värd.

— Nåja, vi är en månad senare, bästa säsongen blir väl i maj.

Där jag sitter insvept i filt och huttrar på terrassen öfver hafvet tänker jag, att det för somliga är en ganska mager tröst. En hel hop rör sig på hotellets lilla utsiktsplats, turister mer eller mindre smärtsamt berörda af det sorgliga sakförhållande, att de för storm nödgas en half dag hålla sig' stilla på en fläck. Tyskarna, i flock med förare, vända ryggen åt sjön och skrika i munnen på hvarandra om wunderschörie Ansichten, engelsmännen luta sig tillbaka, stumma, ansiktet stelt och outgrundligt, ögonen fästa på en och samma punkt på hafvet, flickor skrifvaglupskt i sina dagböcker, stämningar, det märkliga i att allt är som det är, svenskarna dricka ställets dyra utländska vin och skratta, belgarna sitta afsides och känna sig besläktade med fransmännen, världens enda spirituela folk, ryssarna inlåta sig med ingen, tala lågmält och vända sig vid oförmodadt tilltal om — på en gäng litet trotsigt och som fruktande. Och i en grupp för sig samlas amerikanskorna:

— Well mrs Titt, detta är min första erfarenhet af ett billigt ställe, you knovv, avvful! i Nizza betalade jag 25 dollars om da’n, blef dödstrött på maten, kastade mig på båten, förlorade klocka, äkta sälskinskappa — rysligt nervös, you know — blusen här? En bagatell, 60 francs, oerhördt billigt — jo från Newyork, mrs Tatt och ni? Åh från Boston, det trodde jag just! — Ja svenska tjänare ä' bra, men — Skrifva en bok om det här trefliga Italien, mrs Titt? Rysligt bra idé.

På en gång tutar ångaren från Capri, allmän uppståndelse! Värden har med kikaren i högsta hugg rusat fram till bröstvärnet, från alla terrasser bukten utefter speja hungriga värdar, hvar efter sin bark, sjön står hög, och det är att hoppas att inte alla därnere ha mod att fortsätta till Neapel... En fisk tycks fångad — utkiken blåser i sin pipa, och kyparskaran kommer farande som ett utsvultet koppel, vaktar nere vid trappan till hafvet, vaktar uppevid porten — slukande hvar droska och hvar öka med omättliga ögon och frackskörten dallrande.

Ty Sorrento ger intryck af bara hotell, främ-lingssnärjande bodar och droskkuskar.

O I Sorrentokuskar, enastående i edert slag, oupphinneliga i kraft och allvar. Med hästarna pyntade på allt upptänkligt tilldragande sätt, hiskliga lösöron af granna tyger, fasanfjädrar som peka åt skyn, tofsar af färgade bj'ällror lägra de sig på torget rundt skalden, som i något färsk marmor står och blickar bort mot sin barndoms lockande haf, och föra där sitt berömda väsen med klatschande och rop och inbördes gräl, tills en stackars främling nalkas. Då lju-der öfver hela linien något likt en hyenas tjut, och kroppar sträcka sig akrobatmässigt ut öfver kusksätet, öfverfallande den intet ondt anande. Eller ock far Sorrentokusken sakta lurande rundt i alla smala gränder och passar på offret, om det vågar sig utom porten. Får han nej, följer han vederbörande i hälarna så långt det i Sorrento finnes en bit mark att trampa, utan att fästa minsta grand till afseende vid den olyckliges vrede, ångest eller energiska förnuftsskäl, skriker han ut sin läxa, kanske halfsofvande, gäspande men evigt oförtrutet. Han söker upp den trötte på vägar och stigar, nödgar, tvingar

— en napolitan kan vika, en Sorrentokuskaldrig. Och så segrar han gärna till sist. Det vet han.

Men där turisternas Eden med trånga hotellterrasser öfver hafvet, med instängda vägar mellan idel trädgårdsmurar, där lianerna hänga ned öfver den unkna mosslupenheten och flädermössen jaga kring på klara dagen, med civiliserade borgarflickor och eleganta handtver-kare, hvilka om kvällen på pensionatens porslinsgolf dansa Sorrentinertarantellan och sjunga va-rietévisor, — där detta Sorrento slutar, tar det äkta, det urgamla vid. Nedanför huset, dit den brutne Tasso för en kort tid förklädd återvände för att dölja sig och sitt lidande, börjar det se annorlunda ut. Butikerna lämna rum för intar-siaverkstäderna, det förr så lysande, nu delvis sjunkna konsthandtverket, eget för Sorrento, så stupar vägen utför i skarpa trappafsatser, medan murarna växa i höjden, gröna af fuktslem — man är inne på fiskaryrkets område. Först komma rucklen, där råstoftet till fiskgarnen rensas och häcklas. Så lyser solen i de trånga gränderna bländande skarpt ned på flickor och matronor, som sitta, ligga, stå, gå utanför sina usla dörrar, lika ingången till våra fårfållor, allt under det de karda och spinna på slända det häcklade linet. Än längre ned slås garnet, och längst utför i klyftornas hvalf bindas näten, som köpas af fiskrarna. Hafvet hörs slå utanför klippmuren, öfver gatan hänga trasiga balkonger med tvät-tade trasor, det glöder och dansar af färger, mödrarna bedja, ungarna hänga fast vid en som kardborrar, ungmörna tvinna ocb skratta, tigga

— och då man skämtar bort det, instämma de i skämtet, i ett andedrag skiftande som böljorna där vid trappans slut. Én krök i klyftan — där breder sig smaragdgrönt hafvet, en trappa till, och man står på stranden midt i Sorrentofiskrar-nas brokiga värld. Så långt ögat når båtar, målade i alla regnbågens färger, uppdragna på hvita sanden och rundt stranden en buktande rad af förfallna »palazzi», på hvilkas räcken hänga garn till torkning. De öppna dörrarna visa slöjdbodar, där barkarna snickras, och bostäder — ett steg från gatan för en in i fiskarens stenlagda sal, ett virrvarr af halinflätade stolar, söndriga lerkärl, oljelampan brinnande under jungfruns bild och den gemensamma sängen med oklanderliga madrasser. Hafvet larmar och slår upp sitt hvita skum mot båtkölarna, men genom dunket skär karlarnas rop och gräl vid näten, deras utbjudande af sina båtar, sången från dem som med målarborsten söka på sina farkoster härma färgspelet rundt om, ungstimmets tjut, där det svärmar in på främlingen — håret tof-vigt, ögonen svarta af begär. Pojkarna slå volt, skräna visor, deklamera kväden, tills man måste schasa bort dem med käpp. Flickor med slända komma ned ur klyftan, de skönaste kvinnotyper: form, färg, uttryckets ljufhet, rörelsernas behag,aldrig stördt af en måttlös åtbörd, allt är fullkomligt. Men beundra ej, se icke intresserad ut, betrakta inte deras vackra händers verk, då är du förlorad. Ty dessa skönheters tankars tanke och drömmars dröm — är pengar. Ungarna mumsa bullar och räcka fram händerna ropande: jag svälter, jag svälter. — Ahnej, du äter ju allt hvad du orkar. Tuggan fastnar honom i halsen af tvekan, så skrattar han. — Men Giuseppe svälter, skriker han plötsligt och skjuter fram en byting. — Ahnej, visst inte, Giuseppes fickor stå stinna af kakor. Allmänt skratt.

— Men i morgon hungra vi, tigga flickorna med sländan.

Hela segheten och tålamodet hos en urgammal ras. Men bli de öfvertygade om att deras okynne är förgäfves, kunna de komma leende som solen och bjuda ett knippe sköna rosor: senza pagare, signoral

Ty hvarför skulle Sorrentos fiskare vara så fattiga? Hafvet är rikt, priset på varan orimligt, solen skiner varmt.

I går sköts öfver hela staden vansinnigt.

— Hvad är det ? undrade vi. — Signori, svarade värden blinkande: Hittills har Sorrento haft bara 300 präster, i dag fira vi tillträdet af vår tre-hundraförste!

Och vi förstodo att hela hafvets rikedom icke räcker till.

*Solen går ned, under terrassen svartna klyftornas ruinlämningar och murgångarna tyckas djupna, klockorna ringa ave, svalorna kretsa oroligt öfver Marina grande, breda ut vingarna och skjuta öfver hafvet mot norra stranden. Vid Vesuvs fot brinna ännu Torre del Grecos och Torre dell'Annunziatas hvita hus i glöden från solen, som nyss sjunkit bakom Sorrentos udde. Från Vesuv strömmar ned rödaste vin, det gjuts långt ut i hafvet, som står turkosblått, och mot rosenhimlen simma som lättblå snäckor i ett smältande mjukt blurr Ischia och Procida.

Staden Sorrento ligger lik en vålnad i kall-hvitt svepkläde.

Öfver Capo di Monte rinner upp nattens första stjärna.

Så mörknar allt landet. Blott i fjärran rullar ut efter hafsbrynet som en pärlrad Napolis ljus. Det är natt.

Plötsligt sprutar ur Vesuv mot svarta himlen eld.PÅSKCör mångfaldiga Romresande kom stora järn-

* vägsstrejken, som bröt ut i Italien den »heliga veckans» första dag, som ett dunderslag. Ty hvem ville icke tillbringa sin påsk i påfve-staden. Ehuru den nye fadern lär ha förenklat härligheterna, återstodo ju dock alltid Peters-kyrkans altartvättningar och Miserere, Scala santas ljufligheter med Kristi genomstungna lekamen att stoppa sitt finger uti, hoppet om att lyckas få kyssa någon kardinals- eller biskopsring för att därigenom erhålla tre års indulgenza eller befrielse från skärselden, samt ljusens nytändning vid påskbålet. Hvilket nog just var hvad järnvägskåren listigt beräknat.

Emellertid blefvo vi här i Sorrento icke lottlösa. Vi ha lyckan äga en ärkebiskop och jämte de i katolska världen öfliga påsksederna äfven ett par särkildt urgamla sådana. Och så var det något att fa skåda allt det där rätt och slätt, jag menar utan det sinnesdårande i en storstads hållning och prakt, det bestickande i en större folkmängds anslutning.Skärtorsdagsmorgonen tystnade med ens allt ringande. Kyrkor och kloster stodo stumma, droskhästarna ruskade på hufvudet, undrande hvart bjällerlåten tagit vägen, klatschade en piska skedde det helt beskedligt, som olofvande, och i pensionatet upphörde gongongen att ljuda, och vi trummades samman medels klappande af ett par bräder. Det var så välgörande tyst

i Sorrento att man knappt trodde sina öron.

Samtidigt drogs i domen svarla täckelset för högaltarets Kristusbild. Och högtidligheterna togo sin början.

En otalig hop af andans män i ornat hade mött upp i det stora, rätt banala templet, de föreföllo lika mångtaliga som publiken, anmärkningsvärd för sin litenhet — och sin kalla nyfikenhet, ingenstädes upptäckte jag någon rörelse. Detta hade ock varit öfvermänskligt begärdt, hvar tårekälla måste hinna sina under den orimliga tid, ceremonierna pågingo, än uppe vid högaltaret, än i kyrkans midt och än längst nere. Här var det dagens glansnummer — fottvagnin-gen — till sist skulle gå af stapeln. I en ring sutto tolf fattiggubbar, utvalda för dagen till apostlar, nyklippta och skrapade med såpa och vatten, iklädda öfver pantalongerna hvita sida kläder jämte snöhvita strumpor och skinande nya gula skor. Säkert hade de aldrig i sitt lif varit så rena och fina.

När j ag kom hade nattvardens sakrament, h var-uti alla prästerna och apostlaföreträdarna deltogo, redan firats uppe vid högaltaret. Det var döpel-sens och smörjelsens tur. I kyrkans midt tronade den åldriga ärkebiskopen, uppvaktad af biskopar, präster och tonsurerade kandidater i broderade mässhakar och svarta kjolar, i röda sidenkappor och hermelinskragar, i hvita spetskoftor och svarta kjolar--då. Ty i 3 */*

timmar följde nu ett på — och afklädande som det vildaste kostymstycke ej kan öfverträffa. Och främst gällde detta öfverhufvudet med sitt orörliga ansikte, ögonen glanslösa, läpparna sammanpressade, de darrande händerna i en automatisk ställning af evigt välsignande. Spelet rörde sig väl om Kristi lidande, ehuru det för en oinvigd naturligtvis är omöjligt tyda symbolerna under dessa märkvärdiga öfningar. Det var ett ständigt gående och

kommande, nigande och bugande under kläders skiftande, det hälldes vatten i och ur bäcken och lästes däröfver, det smordes med olja, medan ifriga biskopsläppar kysste öfvergubbens signetring, det promenerades med långa brinnande vaxljus än till höger, än till vänster, det promenerades utan vaxljus. Rundt om bordet gingo prästerna, gärna så att fyra hufvuden kommo att bilda ett kors. Uppe vid altartrappan föllo två och två, med fingertopparna hop till bön, på ett knä mot hvarandra och begynte en i sänder högt lamentera det entoniga: Ave Sanctuin Christum, hvarefterdereste sig och fortfarande med fingertopparna hop gingo ned för kortrappan och upprepade öfningen nedanför. Sista gången — alltid vändande sig mot hvarandra — skedde det vid bordaltaret i kyrkans midt framför den högste. Här böjde de sig öfver det signade kärlet, vaggade på hufvudet och insögo doften af — hvad det nu hvar — vattnet eller oljan. Detta upprepades i tre afdelningar med olika ord.

Och för hvar gång af alla hundra gånger hvar och en af alla dessa hundrade gudsmän hade att gå förbi ett altare, ett kors eller framför allt öfversteprästen, stannade han och neg, blott den högste nöjde sig med att buga för krucifixet.

Memoreringen var skral, hvadan den tjocka ceremonimästar-biskopen i sitt anletes rika svett måste springa fram och åter och rycka i armar och hviska i öron, själfva ärkepappa fick rättas på, där han under sitt slöa mässande ur stora boken grundligt tappade bort sig.

Och åter lästes öfver vattnet, den stora dockan kläddes väl för tjugonde gången af och på, bytte hättor, gula, hvita och röda, leddes åter upp till högaltaret, alla bugade för honom, för altaret, för hvarandra, kysste ringen, mässade — och läste —

Till för oss allt blef till ett ändlöst hoppande upp och ned som af gummibollar, medan automaten nickade och nickade — ett meka-niskt upptåg, hvarunder allt motstånd dog bort, alla tankar somnade och ögonen vidgade sig stela.

Med ett rycktes vi upp af ett hemskt klapprande af bräder från koret. Ned för stora gången kom hela hären af präster, sjungande, med ljusen brinnande, öfverbispen under baldakin af purpursammet och med skarlakanssläpet uppburet. Led på led kommo de, tågande genom kyrkan, allt under samma dystra klagan: Ave Sanctum Christum — då och då afbrutet af det tonlösa, symboliska klapprandet från högaltaret. Öfver detta sorgetåg, de mörkhyade ansiktena, bleka eller svettande, dystra eller likgiltiga, trötta af en lång tids fastande oeh belysta af ljusens gula sken, ljusen som nu skulle släckas för att tändas ånyo vid påskens eld, stegens långsamma takt, i spetsen det svarthöljda krucifixet, — öfver denna slutprocession gångar in och gängar ut hvilade något monumentalt, det verkade med det ursprungligas enkla storhet.

Paus. Allmän och välbehöflig kaffedrick-ning i sakristian, medan till skådespelets sista akt började i kyrkan infinna sig en helt annan publik, stadens honoratiores, frasande af grannlåt.

Omsider trädde ceremonimästaren inom apostlaringen och företog, biträdd af en hop unga präster, som beställsamt sprungo om hvarandra, allehanda förberedelser. En blommig yllematta drogs öfver stengolfvet, bord buros in och du-kades fint med 12 bullar, 12 citroner och dito blombuketter, så kommo tolf handdukar och en finare för den tvåendes egna ärkebiskopliga händer, vid vattenfatet ställdes höga ljus och där framför det florhöljda krucifixet. Ceremonimästaren var tämligen onådig, rättade och befallde och lagade så att stolar för det fina folket buros fram i första raden.

Under tiden rådde bland de tolf en omiss-känlig nervositet, de jämkade och rätade på sina blusar, löste upp skoremmarna och pillade så sakta ned de hvita strumporna, allt medan de oroligt vädrade hvad tiden led för den besvärande historien.

Så kom då bispen med släpet uppburet och satte sig på sin stol. Omklädning för läsning ur stora boken. Åter ny omklädning, denna gång till hela församlingens synbara lättnad, ändtligen i det hvita förklädet, hvarpå hans högvördighet af hela staben leddes fram till den första aposteln, som mycket förlägen inte visste hur han skulle bära sig åt för att lätta den höges möda. Bispen föll på knä, doppade det yttersta af två fingrar i vattnet och strök ett tag ofvanpå en i förväg rengniden fot, torkade den hastigt, förde den upp mot läpparna, drog in dessa med en

hög smackning — utan att de någonsin vidrörde föremålet, något hvartill jag var ett närstående vittne, och gick till n:r 2. Alltjämt omsvärmad af en här tjänsteandar— väl änglars ställföreträdare? — trampande hvarandra på tårna af ifver att sekundsnabbt fylla vatten i bäckenet och räcka den sig så djupt förnedrande rena handdukar. Men skinande af belåtenhet med att allt gått så lyckligt och var öfver, drog n:r i på sig de hvita strumporna och ägnade sin uppmärksamhet åt den andra och angenämare afdelningen: bullarna och citronerna. Den gamla dockan föreföll åtskilligt yr i hufvudet, hvilket ingen kan förtänka honom och tog miste, hvarför ceremonimästaren hade att göra. Innan de mottogo sina håfvor fingo de tolf kyssa ringen, som hela tiden spelat så stor roll. Och sedan nu ärkebispen för sista gången skiftat hamn, lät han också ett par nunnor komma fram och njuta förmånen, hvarpå han helt enkelt gick sin väg.

Spektaklet var slut.

Ute i klädlogen gingo skådespelarna fryntligt småpratande omkring och häktade af sig teaterståten, förresten till stor del mycket dyrbar, och låste in den i sakristiskåpen.

Ännu en dag, se’n fa de Gud ske lof äta sig mätta.

Den tanken var min behållning af taskspeleriet — de andra af vår krets sade sig icke ens ha fatt så mycket.

*

Och långfredagskvällens mörker smyger öfver staden, ut från trädgårdarna tränger i smala

Under söderns sol.

7gränder doft af rosor, natten är kvalmig och stilla.

På piazzan och längs hufvudgatans trottoar hopa sig tysta människomassor.

Allt emellanåt kommer som från hafvet en klagan, buren af aftonvinden, sväller ut och dör bort.

Folket bidar — timmarna droppa, än vänta de tåligt.

På en gång ljuder bruset starkare, en härold på svart häst spränger fram och bereder plats ---det närmar sig, från gamla katedralen.

Dödståget — i facklors dystra sken.

Ingen ser slut på det.

Två och två — i fotsida kolsvarta kåpor med den spetsiga kapuschongen dragen öfver ansiktet, blott hål utskurna för de hemskt rörliga ögonen. Figurerna skrida pinsamt af-mätt efter musikens begrafningsmarsch och bära på sina armar hvar och en något sällsamt föremål. En tupp, ett par spikar, ett kläde genom-dränkt af blod, svamp på ett rör, korset, stege, spjut med blodfläckar, krona af törnen, gissel, linnekläder, en virkad kjol, tärningar, silfver-penningar, svetteduk med inväft Kristushufvud, ättikskärl, hammare, hoftång.

Plötsligt lyser piazza Tasso till bengaliskt och fram träda präster i brokiga dräkter, i deras midt på bår en gyllne katafalk, omgifven af ljuslågor. Och högt på katafalken Kristinakna lekamen af dödskramp förvriden, med fem purpurgap —

Och på en gång slocknar torgets konstgjorda ljus och bakom tvärs öfver hafvet svänger upp mot den heliga kvällens svarta himmel Vesuvs hotande eldgissel.

På ömse sidor af vägen ha maskerna ställt upp sig och mellan deras led glider, ohyggligt verklig, smärtornas son långsamt genom den tysta hopen, och hafvet där nere suckar och berget brinner.

Här och där faller folk på knä, men det är tydligt, att man ännu väntar på det allra bästa.

Så kommer hon då ändtligen! Högt på båren står hon, på hyendet af purpur. Hon står upprätt, klädd i modern sorgklädning med släp och crépeslöja, på hennes vaxkinder stelna två tårar och i de kopknäppta händerna, klädda i hvita glacéhandskar, hänger en sorgnäsduk af spetsar! Fram skrider hon, Mater Dolorosa, vacklande och

vickande, och genom mängden går ett obeskrifligt sorl, rundt om mig falla alla människor, äfven de som stillatigande mottagit Sonen, snyftande framstupa att tillbedja modern.

Det är alltsammans det vidunderligaste mina ögon skådat.

*Skärtorsdags middag hade samma tåg, endast då allt i hvitt, dragit genom staden.

Nu fortfor spökgången till fem af stadens kyrkor, symbol af de fem heliga såren, prästerna sjöngo miserere, jungfrun vacklade och vickade — det sista jag såg var hennes spetsnäsduk vaggande för vinden.

*

Det skjuter — det är uppståndelseskottet! Altarets förhängen falla och med ens börja alla klockor ringa och pingla, hotellens gongonger larma och slå, kuskarnas piskor smälla ursinnigt, bjällrorna dansa och klinga, alla skrika och skratta —'Sorrento är åter sig självt.

Men på påskdagens morgon strålar templet hvitt af ljus med dräkter, som lysa som en mästares palett. Det är välsignelsens fest. Äter möta prästerna upp till nya oändliga öfningar, men hur det är verkar i dag allt förtjusande i sin färgprakt och nyss medtagna och svältbleka ansikten ha fått ljus och kraft.

På eftermiddagen åka unga ecclesiastici kring

i droskor och vagnar, de se innerligt mätta och belåtna ut.

Och dagen därpå komma hvitklädda präster med rökelse, vatten och kvast in i husen, gå omkring i alla vinklar och vrår, stänka, röka och välsigna, familjens framtida årsinkomst och allmänna lyckosamhet till fromma. Och mamma,pappa och alla barnen kyssa de goda fädernas händer och äro mycket belåtna.

Ja alla äro belåtna — utom turisterna. Ty till påskglädjen hör alla taxors upphäfvande, alla prisers tredubblande och förgätenhet af hvartenda aftal.

Ack, mitt sköna Sorrento!LÄNGS DET BLÅ BLÅ VATTNETI.

— Signora — en lätt, mycket lätt stöt på min armbåge kom mig att spritta till — Castella-mare, Pompej, Amalfi, Positano, ah che bella giornata, b-ella, Signo-ra.

Jag hade halft leende slutit ögonen, de sköna vokalsammansättningarna sjöngos fram utdraget, lockande. Jag behöfde icke se för att veta, att bakom stod Alfonso, pensionatets lifkusk, ödmjukt böjd, pisksnärten af betonad aktsamhet om min person virad längs skaftet, andra handen ridderligt på bröstet, de borstiga mustascherna elegant uppätsvängda, och ett par stora, simmiga ögon färdiga att borra sig in i mina med sin svartaste tjusarblick.

Alfonso var mästare i att bedöma kvinno-stämningar. Icke förr hade han sett mig sitta lite trånande och tom i blicken stödd mot terassens räcke, förrän han lämnat häst och droska utanför porten och gripit det psykologiska ögonblicket i flykten.

Nedanför i det skvalpande djupet låg Beppos fina båt, nymålad och klädesklädd och gungadesakta. Nu reste sig Beppo och svingade sin röda lufva. Han ansträngde lungorna till det yttersta för att slunga skriket upp för det branta stupet till krönet:

— Capo di Sorrent, Bagno della regina Giovanna, Meta, gröna grottan, sig-no-ra.

Äter snuddade piskspetsen vid min arm. Rösten vid mitt öra smekte:

— Tänka sig, signoran har ju inte sett det, det är otroligt, inte Deserto, inte Termini, inte Castellamare, Amalfi, Posita-no.

Hans ord klingade onekligen skönast.

Jag vände mig och såg förbi Alfonsos bugande gestalt, värdig ännu i sin inställsamhet, genom porthvalfvet öfver smala gatan mot den höga muren. Ofvanom stucko upp spetsarna af obekanta bergskedjor i snöblått. Nej — jag

kände ingenting bortom dessa eviga murar, glob-tramparnas häjdlösa »wunderschön» och »awful nice» hade verkat nästan mättande, jag älskar inte att gå allt för banade stigar, att se det, som bleknötts af allas blickar. Ehuru jag när en svart misstanke om, att den lofvärda grundsatsen hindrat mig att se ting, som jag själf haft värst af att gå miste om. Det fins ju nämligen möjlighet för att det vackraste värkligen kan vara vackert. Men kunde något öfverträffa detta lefvande väsen, sammansatt af sällsamma stämningar, som kallas Neapels golf? Dag efter dag hade det trollbundit mig vid enliggstol pä ett stycke Sorrentinskt porslinsgolf nedanför det banalaste af hotell.

Därnere faktade Beppo förtvifladt med mössan.

Alfonso gjorde stora åtbörden, armarna utslagna som för att famna jord och himmel.

— Hafvet, signora, hela tiden det blå hafvet. Han hade smugit in i mitt hemligaste, jag kände det som en förolämpning.

— Hvad kostar kalaset, sporde jag afvisande

kort.

Alfonso kastade en snabb blick ned i djupet, han mätte den täflande Beppos styrka.

— Tio lire, signora.

— Hör nu på, om jag väntar en vecka, jag går jämt förbi er, mer och mer likgiltig där ni väntar i porten, sä slår ni af en lira om dan, det vet ni bättre än jag, hvarför kan inte en förståndig karl göra det där genast?

Alfonso förnekade ingenting, han bara fortfor att vördnadsfullt beskrifva en båge, munskägget till väders i ett älskvärdt leende.

— Men den vackra dagen, signora, nu få vi alldeles ohyggligt väder, hu då scirocco, tramontana, ve —

— 5 lire.

— Signora! Stillsamt förebrående: ser inte signora, inte ett moln på himlen.

— Nå, jag ger 6.— Ingen solrök — Capri skulle vi se som om vi låge där för ankars, vi kunna räkna stenarna på »Sirenen», ah be-ell-a, be-ella.

— 6,50 och basta.

Leendet försvinner, Alfonso rätar sig, undet-gifven ödet, nu vet han: jag vill fara, men galenskaper gör jag inte.

— 7 — stig upp, säger han likgiltigt och går utan att vänta svar.

Fem minuter därefter satt jag i droskan på väg till Positano, tämligen förargad, ty jag visste, att jag ändå blifvit lurad. Af Alfonsokavaljer fanns inte kvar ett spår, trumpet liknöjd hade han sjunkit ihop på kuskbocken. Vi foro nordostvart på golfsläta vägar, alltjämt mellan moss-lupna murar, ty fast vi hela tiden stego i höjden, stego dessa oförtrutet med, då och då en öppning där i apelsin- och citronlundars gyllene perspektiv skymtade en ny stenvägg, allt afbrutet blott af smutsiga bygator med sin kyrka. Till slut knotade jag högt: det här var hvad Italien menade med landskap, en dag på min terrass förlorad och en sådan dag. Men Alfonso bara ruskade sin nacke, inte värdt ett svar.

Vi hade nu böjt inåt sydost, på en gång svängdes om en krök och hästen stannade. Alfonso vände sig högtidligt, hela ansiktet för-vandladt i stolt medvetande och utan ord, alldeles obehöfliga nu, bredde han ut armarna med tömmar, pisk och allt.Jag gjorde hastigt helt om och ropade till.

Nedanför låg afslöjad i hela sin oändlighet, badande i morgonsol med daggig vårglans på sitt änne jättedalen, vid hvars yttersta gräns mot hafvet jag lefvat utan att se.

Fält under fält af solröd granat- och per-sikblom, oljelundars millioner dallrande silfver-spetsar, skogar af orangers klara gull, infattade i jordgrönt, blågrönt, gulgrönt och blankgrönt från fikon, agave, magnolia,

mullbärsträd — allt sluttade ned mot Tirenerhafvets vidtbuktande stränder, besatta af hvita städer som glödde därborta som ädla stenar och förenades genom vattnets blå band med fjärran städer, lysande punkter under blåslöjad Vesuv.

Och rundtorn utandades den skyddande bergkransen sin rena, svala andedräkt, mängd med jordens allra ljufligaste dofter, och öfver hvälfde en himmel, högre, blåare än min barndoms sagohimmel.

Så såg jag dig första gången, piano della Gentile, redan en Augustus, en Agrippas morgondröm, påfvars vällust och käjsares hvila. Hur rikt är icke Italien, då jag nära på haft råd att mista åsynen af dig, piano di Sur-rentum.

— Nu börjar det, sade Alfonso ståtligt och klatschade myndigt med piskan. Därpå begynte han sjunga. Snart sjöngo vi tillsammans, det föll af sig själf.— Ecco, buono, befallde han, tog upp något nytt och lyfte handen till tecken för mig att stämma i. Det bar alltjämt uppåt, mer ljusrödt, mer genomskinligt, högre färgklang och våldsammare former. Lifvet vägde plötsligt rakt ingenting, så sorglöst lätt, mitt eget öde vardt till ett skådespel med otaliga spännande akter, stora sorger, små lidanden till äfventyr, dem jag iakttog oberörd från höjden af någon stor, stor lycka. Hela min tillvaro mättes med konstens eviga mått och föreföll som ett verk af den.

— O sol, jag vill vara ung, jag vill skapa mitt lif, det att du aldrig går, att du hvar morgon jag vaknar rinner upp het, utan att förtära, och skall fortfara att så göra oräkneliga dagar, det föder det stora modet, i tryggheten för att hösten och mörkret äro till den grad aflägsna, att de inte beliöfva räknas med, lönar det för mi^ att slå ut i blom, sol utan slut.

På högsta punkten drucko vi en bägare falerno. Värdinnan på i due Golfi kom sättande, idel fladdrande band, som födt ut af bergens vindar, drucken af lif och ljus, af la bellissima mattina och hafvet.

— Ville signora se, två haf, därnere ett med eldberget till gräns, men härbortom ett annat, dit skulle jag nu fara, ändå blåare det än Napolis, pfui, Napolis ingenting, nu finge jag se.

— Jaså betala, ja, en småsak, hastigt rabblande: vinet så och så mycket, skorporna så,vattnet så, gör tillsammans det och det. Ah. En paus. Betydligt förlängd uppsyn. — Signora kan räkna, det bry aldrig de rika inglesi sig om, de räkna aldrig. Öppenhjärtligt: hur skulle i poveri italiani kunna lefva, om i fores-tieri räknade! En suck af uppgifvelse, åter klarnad blick och vänlig ton:

— Addio, addio, välkommen igen, lycklig resa.

Vi vände ryggen åt de rikas och mäktigas dal och åt Napolis vattenstrimma. Vi skuro tvärt öfver halfön, och nu verkade det som urvilda landet. I nyckfullt rasande vågor gingo kullar och ängar hit och dit och vinet följde tappert upp och ned. Då man minst trodde det också lite hvetelappar och bönsängar. Till vänster närmade sig bergen, och medan de kommo, växte de i höjd. Till höger skymtade »det andra hafvet», ännu utan gräns, blåare än allt som nämnes blått. Vi sågo det långt därnere

— men in emot oss trängde redan stränderna, vilda klippkolosser, som sönderbrutna vräkta hit och dit, än lodrätt upp från vattnet, än i hvassa taggar eller breda tungor eller i pärlband af block vid block rullade ut i det genomskinligt våta. Så klöfvo de sig och skuro upp i landet, alldeles under oss, i djupa, vilda sluk, där oliv och mandel, vin och granna hedblomster klättrade för lifvet, höllo sig fast som de kunde i utsprång och afsatser, klängande öfver stupen tillsde stöttes längst ned i hålorna, dit vattnet svallade in, svart och klagande hemlighetsfullt. Härnere kallnade deras farg, och formerna krympte vresiga, i skygg oreda kröpo buskarna undan längre och längre mot de hvälfda portarna, som bära in till underjordens schakt. Här bor dvärgarnas släkte.

Men på vår andra sida klefvo urbergens jättar med allt väldigare steg nedåt, tills de häfde sig öfver den hvita vägen, där vi färdades. Som om de velat krossa de små jordmaskarna och trampa vidare, klofvan utför, ända till dvärgfolkets port. Men hafvets klyftor veko gäckande undan, gömde sig åter under sköna sluttningar med gula blomklungor och spädvuxen oliv. Då svängde jättarna trotsigt bakut, jag stirrade långt inåt fjälls på skräckfulla vidunder, höfdingar med krona och lyftadt svärd i naturliga borgar af urvärldens mått.

Men nu blef vägen till ett brohvalf, hvar-under det leende hafvet böljade in under detta sjungande sorl, som hela

tiden likt en kör af tusen sireners tungor fyllt mitt öra. Och solen stod i rödblixtrande middagsglans på den smälthvita himmelen, vinberg och klyftor lågade, och därute stänktes indigohafvet tätt, tätt af silfver-droppar, som svarta fastet i vinternatten sås af stjärnor.

Ett ljus utan like, ljusare än Lapplands midsommardag — all världens härlighet. Det äricke längre Italiens himmel, detta eldhvalf, detta sagohaf, det är Hellas luft, det är Iliadens himmel och Odysseus' haf.

Ett stycke från stranden hägrar Sirener-nas ryktbara ö. Nu hör jag frästerskorna, höljda i silfverskum med rosenglöd sträckas deras krop par i mjukt behag upp mot hällen, deras sång är lik låga dårande skratt, som bryta ut i klingande jubel och stämmes ned i brännande och veka suckar och dör bort i en omättlig trånad. Och då den nalkas där borta, den gyllne snäckan, försiktigt glidande in i sundet, kasta de sig i det klara blå, deras barmar häfva sig och vagga sakta andande det stolta skeppet. Främst, bunden vid masten, står äfventyrshjälten. Hans gestalt är kort och icke späd, lockarna djärft till-bakakastade från fria pannan, de lifsmodiga ögonen ifrigt spanande, munnen öppen, törstig, ung — men under sitter den klufna hakan, klok och bred och fäster allt det andra, medan tinningarna lysa i sin hvita bredd. På en gång oroas hans blick, näsvingarna dallra, munnen fordrar, grym i sitt begär, han sträcker armarna, han sliter i sina fjättrar, han rasar som en galning och befaller som ett barn, och ögonen mörkna af dunkel glöd, de fälla sina lock och munnen ler i smärta.

Han tömmer tankens vällustbägare i heta drag, men allt hans längtans blod gjuts i hafvets skum och röda strålar.

Under söderns sol. 8Så hissas duk i topp.

I solbrand och glindrande böljdans styr skeppet åter för fulla segel till hafs.

Men han, lifskonstnären, som visste lyfta förlåten till saligheten utan att förintas, står ensam i stäfven, kallsvett på dödsbleka pannan, blicken irrande som i ovisshetens dödande kval. Så lyfter han starka hakan, munnen sluter sig förtunnad, hans drag blifva en gammal mans. Trotsigt vänder han rodret, kör upp om yttersta udden, går i land och bygger ett tempel till Minerva, den visaste, som gaf honom kraften att motstå lifvet för att lefva, där dårarna gåfvo sig däråt och måste dö.

Men sagan försvinner. I templets ställe reser Karl, den stora röfvaren, ett vakttorn med varningsklockor mot de små röfvarna, som oroa hans våldtagna land. Det blir Capo di Cam-panella.

Längst i söder glimmade en hvit rand, Sa-lerno. Ett stycke ännu och Prajanos spetsiga udde sköt fram. Dit in i djupa bukten skulle vi. Det var nu knappt mer än vår väg, som skilde den vilda, påträngande klippmassan från hafvets djärfva inskärning. Vi foro rakt under berget förbi mirakelhelgon i nischer och sågo munkar med uppblåsta kapuschonger på osynliga stigar, dödsstigar tycktes det, krypa upp till sina kloster i fjället. Vägen befolkades, bergsbor kommo med hustru, barn och husdjurhängande öfver åsnefordonet, hur de bäst kunde hålla sig fast, getter stretade framför kärror och ungar lupo och trängdes om mig, utbjödo fångade sångfåglar och blommor, de kastade dem in i vagnen, och jag fick ingenting annat göra än åter kasta ut dem, bergrosor och fjällblomster. Ungsvärmen tätnade som mygg en högsommarkväll, tills vi svängde om bergväggen och i yrande Sorrentofart rusade i halfrundel in mot Positano, där den hvit och leende steg från hafvet i afsatser ända upp i höga fjället.

En fläkt af Österlandet slog emot mig i husens skålformiga tak, i de smala, slingrande gränderna och här och där platta takgårdar. En enda oregelbundenhet af hus, kastade om hvarandra utefter klyftorna, förmedlade genom sten och block: naturliga trappor i berget.

Och när jag uppe från muren såg ned öfver den hvitglödande fattigmansstaden, lik en fantastisk dröm, förstod jag hur den blifvit hvad den är, en stad så godt som af utvandrare och gård-farihandlande, hvilka af sitt läges afskildhet hvar vinter af nöd drifvas ut i världen och hvar sommar, ända långt öfver världshafven, i osläcklig längtan vända åter till en af jordens mest sinnesrusande trakter. Kvarter efter kvarter visade sig rentvättade och prydligt klädda människor, nyss anlända från fjärran västern. Krögarens son kom ut i blå kavaj och svajig halsduk, kortklippt hår och badad hud.— Ah — bellissimo paese, ja — han såg öfver blåa vattnet och teg litet. Därpå stoppade han fingertopparna i munnen och släppte dem åter lösa som man släpper lös fåglar. — Men

ingenting att äta, signora.

Vi reste hem i purpur, himmel och haf flöto rosenrodnande in i hvarandra, sluttningarna summo i öfverjordisk klarhet och alla hvita hus brunno. Alfonso som okändt af hvad anledning möjligen för att röra mitt drickspängshjärta, varit rof för en lifsglädje, som om han inte vetat hvart han skulle göra af sig, och trugat alla ränselbärande vandrare att sitta upp på bocken — utan att betala en soldo, signori! blef, ju närmare vi kommo hemmet allt nyktrare och betänksammare. Med ett bromsade han vagnen, stoppade piskan i hölstret, lade sig in mot vagnen och begynte med frestarens mjuka tunga:

— Signora — Capo di Monte, Massa Lu-brense, Deserto, Termini — ah bellissimo!

II.

Och jag föll för frestelsen redan nästa eftermiddag, trots att skyn mörknade och skogarna brusade nästan höstlikt.

Äfven nu följde vi hafvet åt, men rakt söderut från Sorrent öfver Capodimontes lummigahöjder, nedanför hvilka på landtungan Punta di Sorrento kvarlefvor af drottning Johannas af Neapel palats, hennes enskilda bassäng, spår efter fötter, som trampat i den mjuka stenen utför till allmänna baden i hafshålorna, grafven där hon lät störta sina misshagliga älskare, Pollius Felix villa och mer, alltsammans ger mycket god näring åt den historiska fantasien.

Den svarta himlen gjorde väl sitt till, men fast bergen, svackorna och dalgången buro de vanliga yppiga trädslagen, föreföll trakten, synnerligen när hafvet ibland vek ur sikte, underligt dyster. Ju högre vi kommo, dess ödsligare tedde sig den fruktbara näjden. Och ehuru landskapet sänktes i afgrunder och åter kastades upp i fria vidder, verkade det likväl något in-stängdt. Och när vi gjorde en afstickare till det upphäfda klostret Deserto, en väldig byggnad rymmande väl 500 man och nu delvis använd som barnhem, som i hela sitt öfvergifna majestät står på bergets topp och blickar tungt bort öfver haf och land mot en gudsförgäten värld, då förstod jag hur den kräsne syditalienaren kunnat nämna orten en öken. Vägen dit upp kantades af stenkors, hvari fogats in konstnärliga bronsreliefer ur Golgatahistorien, som ofta i Italien när kyrka och mödosamma vägar stöta ihop. Och på klostrets baksida, vid sluttningen ned åt heden, reste sig ett kors öfver munkgrafvar, svart mot den låga himlen. Två bröder,orörliga som bilder, omslingrade det försänkta i bön.

Det blåste kallt. Vi skramlade åter ned genom mörkt stämda byar, klämda mellan klipporna. Af de förnäma gamla marmorhusen i palm- och rosengårdar eller de nya grannlåts-villorna, af vimlet och trängseln, som möter på färdvägarna norr och österut, sågs ej stort, människorna, där de arbetade på marken, tego trumpet. Då och då ströko vi förbi något gammalt rundt borgtorn med sina smala, långa gluggar stirrande på oss. Uppslungad öfver en otillgänglig svacka tronade gråmulet S. Maria, ett de inspärrade nunnornas hem, ofantligt som ett storstatsfängelse. Vi körde midt igenom yttergården utanför kyrkan, det enda lefvande som spordes var tre kvinnor på knä vid kors framför klostermuren. Sedan inträdde äter samma öfvergifvenhet på lif som nyss. Blott rader af masthöga slanor eller stänger, mellan hvilka linor spänts härs och tvärs, började växa fram i vår väg och gåfvo sysselsättning åt inbillningen, tills på en gång å ömse sidor om oss glimtade vatten och jag fann mig omsluten, till höger af Napoli-, till vänster af Salernogolfven, där sire-nernas ö simmade, öfverraskande nära, i dag med sin hafssida pekande kallt mot bläcksvarta skyn. Vi åkte uppför en platå in på ett torg eller öppen plats. Ingen människa, ingen sång, intet glam eller stoj. I bakgrunden söderut restesig det bjudande fjället Costanzo där en mäktig nordmannaborg späjar ut öfver sjön. Litet västerut liksom ramlade förfallna boningar utför klipporna åt Napolis golf, och från torget, där vi gjort halt, bar det också rätt ned i trånga pass mellan fuktgröna husmurar, ibland öfver-spända af hvalf.

Det var byn Termini. Af värdshus fanns ej ett spår. Ur en låg dörr vid platåranden tittade upp ett karlansikte, som nyfiket granskade oss, det visade sig vara byns handlande, villig att sälja ett glas af egen skörd.

Medan saken ordnades kom folk fram ur vinklar och vrår och närmade sig tyst och försiktigt, men då jag begynte nedstigningen i trångsunden följde hopen med, ökades och blef för hvarje ögonblick mer påträngande. Från takens gårdar glimmade ögon rofgirigt ned på mig. Ett besynnerligt torrt, klagande läte pinade hela tiden mina öron, det kom inifrån husens öppna dörrar, där jag såg in som i ett långt, mörkt rör. Ändtligen utsluppen i det

obebyggda fria, hade jag i hälarna ett enastående följe. Och här gick jag till mötes half-nakna jäntor, som på sina hufvuden buro korgar med jord för de små täpporna med frukträd och för åkerlapparna, där bönor och potatis lyckats slå rot på hällarna, hvilka i skuggan af S. Costanzo sluttade mot stranden. Deras ögon voro igengrodda af smuts, trasor och lemmarägde denna hårdnade grånad, som anger att vatten bokstafligen aldrig besvärar.

Nu släppte de korgarna och kommo närgånget tätt inpå. Kvinnor, som suttit på trösklarna och löskat gamla häxors hårstripor, skakade af påhänget och lupo till, nöpo i mina kläder och tiggde utan skam. Men värst ansatte pojkarna. De voro så sammansatta af viftande klutar, att jag ej fattar hur de hängde ihop, med ena handen höllo de behändigt fast lumporna, medan den andra sträcktes ut som gamklor efter byte. Deras svarta ögon hade något af rofdjursögats feberheta grumlighet, och när de bländhvita tandraderna blottades, gaf det ett intryck som när djur morrande visa tänder.

Trots röran och obehaget af det hela tvangs jag att iakttaga de många ljushylta och blåögda typer, som blandades med dessa. Och en — henne glömmer jag aldrig. Vän och skär var hon som Ingeborg. Hennes silkesfina hår i den ton af smält guld, som hemma börjar bli sällsynt, lockade sig om den hvita pannan, och under ett par öppet himmelsblå ögon satt lilla näsan rak med tunna blåådrade vingar, huden hvitlagd under solbrunskan. Blyghet är naturligtvis längs Napolis golf ett okändt begrepp, men midt i det fräcka kopplet, färdigt till kattsprång, stod hon rakt under forntidsborgen stilla undrande och betraktade mig utan baktankar. Ett lefvande vittne på nordmannarasens märk-liga kraft. Så starkt var intrycket, att då hon sprang bort till det leda trollet, mor sin, kunde jag inte fatta och förlika mig med verkligheten, jag kände det som om jag måste rycka henne härifrån, mig tillhörde hon, ej dessa.

Jag sökte min väg nedåt stranden, där Capri ses så nära, att man kan räkna gatorna, som vinda sig uppåt de röda kalkklipporna, men de hemska varelserna skymde allt för mig. Jag ville löpa min väg bort från det beklämmande, men här nere svallade hafvet misskundslöst och där uppe motade de mig. Det var som om jag stått omringad af vildar på en öde ö, långt från turisteriets bredbanade stråt visste dessa människor af ingen blygsel, åthäfvorna som på skapelsens första dag, de flinade fjolligt, skubbade och plockade sig som apor, deras okammade hår fladdrade för vinden. Och hvart ansiktes skinn stod af svält spändt tunnt öfver knogarna. Jag försökte tala med de unga, men uppfattningen var under mänskligt mått, de kände bara ett begrepp: gif, gif. En gammal ursmutsig präst kom vankande, jag tilltalade honom, han skakade hufvudet fånigt och mumlade, lade fingrarna välsignande öfver samtligas hjässor och drog sina färde.

Men bergens skuggor började falla breda, hafvet vräkte hårdt som dundret och omutligt grått och himlen blef till bara bly med en blodrand vid horisonten. Jag kände det susa i minhjärna, i mina ådror, som om jag icke längre stode ut, något af förtviflans vildtrots steg också i min själ, jag slog omkring mig för att blifva fri — omöjligt, som i en hånande häxdans kommo de blott närmare. Då gjorde jag häftigt helt om och satte kraftigt upp mot dem mina båda tummar, utspritade. Verkan af detta djäfvuls-tecken var ögonblicklig. Under låga tjut skingrades samlingen. Och jag sprang, sprang — det var också tydligen min bästa råd, ty karlarna, som på afstånd rullade oljetunnor uppför backen från prässarna, stoppade och tycktes öfverväga, hvarefter de närmade sig lömskt.

Då såg jag i en af gatans många öppna dörrar en galonerad mössa, och så stark är traditionens makt att den synen fullkomligt återställde mitt lugn. Det hela blef till något vederhäftigt och anständigt, säkert var ingenting så hemskt, som jag tyckt, inte en gång svälten. Jag steg in öfver tröskeln och befann mig i en af de långa gångarna, som skuro tvärt igenom huset. I bakgrunden brann en hemlighetsfullt glimmande eld och det besynnerliga klagande klak, klak, klak ljöd öronbedöfvande. I skenet af ett par lyktor på väggen upptäckte jag en hop burar med lefvande fåglar upphängda och mellan dem fastsatta stora nät lika fiskdon. Framför dessa sysslade nu uniformsmössans inne-hafvare.Han var, han ock, för öfrigt klädd i paltor, en ung karl med det bistra ansiktet af bara skinn och ben fåradt, håret vid tinningarna grått. Utan att bry sig om mig fortfor han att knyta och laga. Därborta dansade flammor uppefter de fuktiga väggarna, och som hoppande sten-kolspärlor blixtrade fram ur de blanka burgallren förskrämda fågelögon. En kvinna satt och stirrade slött in i den sprakande härden.

— Ursäkta, sade jag, är det polischefen?

Mannen sköt en hvass blick in i min.

— Madonna, sade han.

Jag teg litet och vågade sedan förtydliga min fråga genom att visa på mössan.

— Postmästare, svarade han kort, postmästare i Ändan af världen. — Hvad vill ni?

— Ingenting, sade jag artigt, ingenting alls. Men hvad är allt det här? hvad är fåglarna, näten, jag är främling långt bort härifrån.

Hans drag slätades i godmodighet. Han tog ur fickan ett litet papper och vecklade varsamt ut en stump afklippt virginiacigarr, köpt efter mått, öppnade en af lyktorna och tände den vid danken ömhetsfullt.

— Maccheroni, signora, maccheroni.

Med min enfaldiga min och dito: »che»? gaf jag mig på nåd och onåd. Det tycktes roa honom och han berättade:

— Hade signoran inte märkt de långa sta-karna — på vägen hit åt udden? Under dem lägga vi våra nät, höst och vår, då är fåglarnas tid.

— Fåglarna?

— Ja om hösten få vi dem ju hit landvägen öfver bergen, om våren från hafvet — ah signora, de ha seglat långt då, ända från de heta landen, de äro glada att få se punta di Baccoli härnere och in öfver land komma de med fart, det sker alltid på natten, så stryker de blindt genom passet och pang — våra stolpar och linor äro till hands och de få sin stöt, lagom för att döfvas, och när de därpå ramla ned på marken, kasta vi näten öfver dem. Det går fint, vi tura om att hålla nattvakt och de här — han puffade till en af burarna, den hjälplösa fången skvatt upp och tystnade, blinkade ängsligt — de här vaktlarna ställa vi vid foten af stången, hvad de skrika och locka på släkten där i villsamma natten, galna af att känna vinden från hafvet och vildlukten från fälten stryka förbi näbben.

Madonna, det blir maccheroni, många mac--cheroni.

— Ni säljer dem? sade jag, jag började frysa, och åter svindlade min hjärna.

— Ja visst, hvad skulle vi annars lefva på?

Kvinnan därborta, känslolöst nedhukad vid

glöden efter de fattiga olivpinnarna sade några arga ord. Mannen släckte cigarren, lade denmed omsorg åter in i papperet och började raskt arbeta.

— Ja tiden nalkas nu, det är brådt.

Gången fylldes af rök från den dåliga spi-

seln, fåglarna klagade vildare.

— Men hvarför reser ni inte till Amerika, hela staden, hvarför lefver ni i detta elände, brast jag ut.

Postmästaren utan post gaf till ett skratt och hela gången blef ett enda flaxande.

— Innan vi hunne till närmaste stad vore vi lika Adam och Eva, så långt höll inte trasorna ihop —

I detsamma stack Alfonso sömnigt in huf-vudet och viftade med piskan. Vagnen stod utanför, och jag skyndade upp.

Fjället med sitt gamla röfvarnäste hängde svart öfver Termini udde, och fågelschavotternas linier simmade förrädiskt in i det mörka.

De voro åter inpå mig alla de hungriga, lupo som vargar på snötundran, deras flåsande andedräkt höll kapp med hästens rasande traf nedför kullen.

Jag bad Alfonso hålla. Längst bort skymtade den lilla med gullhåret, och då jag ropade henne till mig kom hon,

lika blek, lika undrande, lika stilla fast bröstet flämtade som en jagad hinds. Jag lade i hennes hand ett stort mynt, hon såg på det, ögonen växteonaturligt i dunklet, så slöt hon fingrarna om det, naglarna tryckte in i köttet. Och medan jag for vidare och med centesimi uppehöll kamratflocken, såg jag henne ila tillbaka som för lifvet.OM GIOTTO, GHIRLANDAJO OCH RUSKINP>ä pensionatets förmaksbord hade jag funnit * en af Ruskins »Morgnar i Florens», en trettioårs gammal bok, och mer och mer fängslad följt frasernas egendomligt kryssande farkost, där den först låtsar sig rådvill gungande än åt öster, än åt söder, än åt norr, omkring i trasslig vass, öfver grundvatten och, som för att riktigt låta en känna kvalmet och trängseln och längtan efter det nya obekanta, ständigt nära de bekanta strändernas gröna träd och soliga blomster — tills den plötsligt, just som man nästan börjar tröttna vid leken, med ett par väldiga krafttag skjuter rakt västerut, på djupet, där hafvet ligger bottenlöst med oupphinnlig synkrets.

Nu som alltid slog mig stilens omisskän-liga frändskap med vår största diktarinnas, jag erfor den egendomliga tjusningen af att behandlas som ett omyndigt barn och lät mig viljelöst föras bort.

Det gällde i dag kyrkan Maria Novella. Tidigt en morgon, sade boken, skulle jag gå dit ensam, till hvad pris som helst ensam, be-

Under söderns sol. qtala pengar, uppföra mig ohöfligt, ljuga — allt bara inte låta min stämning försmåas. Samlad i min själ borde jag träda inför den stora konsten.

Giottos konst, kanske mer äkta Giottisk här än någon annanstädes i världen.

Giotto, Cimabues store lärjunge, nydanaren som gjorde uppror mot byzantinskt guld och gammalkristet osant prunk. Herdegossen från bergen, som kände lifvets simpla verklighet i allt dess vemod och sade att tingen böra framstå så som de äro, blått blått och brunt brunt och fattigman fattigman, och att när de sä framträda äro de, livad de bäst kunna vara. Giotto, i hvilken sammanfattas, det framgår af häftets hela ton, inemot det djupaste konsten velat, ja kan vilja.

Jag satt och skalf af begär att strax hasta till ort och ställe, men orden bundo mig fast vid stolen, de strömmade vidare lika öfverty-gande i sin dyrkan som i sitt öfverlägsna be-gabberi.

Ty för att framhäfva Giottos konst gällde först, som det alltid gäller, att finna och aflifva dess motsats. Och det visade sig vara ett barn-göra.

Medan nämligen det äkta konstverket i all anspråkslöshet bar på sin egen mäktiga innebörd nere i klosterarkadens gömma, prålade det andra stort och i ögonen fallande uppe i korkapellet. Och dess skapare var Ghirlandajo.Båda rörde sig med samma ämne. Det för alla rättroende så kära om Jesu moders födelse, lilla snälla Maria-lindebarn, som aldrig skrek och gärna afbildas med fingret tryckt mot läpparna.

Så börjar Ruskin beskrifva.

Först Ghirlandajos.

I en mycket fin barnsängskammare är sam-ladt ett sällskap, som minsann heter duga, i förgrunden rada sig gratulanterna, brokaden glänser och silket skiner och färgerna dansa lustigt, främst skrider ett ungt fruntimmer af mycket behag, fram till två tjänsteandar, som leende pyssla om barnet, under det den tredje flickan ilar till lifligt, så att kjolarna fladdra om henne, och på tå, ur en snidad kanna skickligt och elegant häller vattnet i en glittrande, ögon-fjättrande stråle i badkaret. Bakom sitter sankta Anna, modern, upprätt i sängen och ser nytert på att allt går ordentligt till i det fina rummet, hvilket verkligen är värdt att skåda, försedt med mycket rara saker, som ett präktigt snidadt skåp och en fris med harpospelande amoriner eller änglar, nästan lika bra gjorda som Robbias porslinsskulpturer.

Sådant där han ständigt har på välsorteradt lager, herr guldsmed Ghirlandajo.

Ty — och nu släpper Ruskin på hela sitt batteri af etsande hån — handtverkare är han, denne skicklige målare, handtverkare med anlagför porträttering — och ingenting mer. Teckning och färg, rörelse och behag, miljö och

vackra kläder, ja bevars, allt hvad du vill — utom konst.

Kan du inte känna, att du inför denna fresk, i trots af all grannlåten, är otillfreds?

Men kom nu med — fortfar den stränga domaren — utför trappan, det är den timme på dagen, då solen från klostergården där nere skiner in under de s. k. spanska grafhvalfven på väggen bortom en sarkofag. Ser du denna nötta fresk med sin enkla gulgrå färgton, sin bristfälliga teckning, sin rörande tafatthet?

Ett simpelt fattigmans rum, hvaraf du ingenting minns, där intet finns af allt som å herr guldsmedens utställning lyste och förströdde. Men af de få figurerna, hvem faller dig strax i ögonen ?

Jo barnet.

Barnet? Nog fanns det väl också ett barn på paradtaflan nyss ? Ja — men det hade du knappast märkt.

Två tjänarinnor i förgrunden hålla Giottos baby öfver badbaljan, och den ena stryker stilla undrande den nyföddes hårfäste. Vid den tarf-liga sängstolpen hviskar en kvinna till en annan, om hon inte bör ge modern en dryck ur det simpla kärlet hon håller, men den andra tecknar tillbaka till henne att förhålla sig stilla afvak-tande,Ty ingenting har hon nu behof af, sankta Anna. Hufvudet stödt mot handen, trygg för att Gud och de trogna tjänarinnorna sköta om barnet, hvilar hon, blicken inåt, med själen i de heliga tingen.

Det är allt.

Allt, men nog, utbrister Ruskin med hela kraften af sin hänförelse.

Ty Giotto vet hemligheten.

Och förstår du hemligheten i denna tafla, då förstår du ock Florens. Men fattar du den ej, så kan du vandra om år efter år i staden under Arnos kullar — du skall dock aldrig se den. Gå då tillbaka till guldsmeds-butiken och fröjda ditt hjärta åt glittret och gracen, intet ondt i det, men vet: konst skall du aldrig lära känna.

Fruktansvärda dom! Som jag dock ansåg mig redan ha »sett Florens», d. v. s. mer och mer kännt dess tysta storhet smyga in öfver mig, slöt jag i all ödmjukhet omvändt till, att jag också skulle vara i stånd »se Giotto».

Det vore för öfrigt icke första gången, jag hade i Sankta Croce storligen beundrat hans bildföljd: Frans af Assisi, ett märkligt stycke sannt och rörelsefylldt lif i grått och brunt.

Jag beslöt blindt lyda boken. Och gick en morgonstund ensam till Maria Novella, omedelbart upp i koret till Ghirlandajo.Det må bekännas först som sist: jag glömde Ruskin.

En sådan glad skönhet strömmade mig till mötes. Innan jag visste ordet af hade jag fördjupat mig i den stora väggytans vackra färgsammansättningar och öfverdådiga teknik. I hvarje linje låg kraft och säkerhet, jag förlorade mig i häpnad öfver t. ex. en fot, undrande hur det var, att ingen ens i dag förmår göra det efter, hur mycket märkvärdigare då att redan på den tiden. — I de skickligt och förståndigt formade gestalternas anleten fanns ock ansats till karaktär.

Sorglöst drack mitt öga in lif och färg och behag.

På en gång erinrade jag mig — hvad var det egentligen för tafla jag stod och såg på? Jo födelsen af Jesu moder.

Jag tog afstånd och skådade om igen — nej den tillfredsställde mig ej längre. Det var alldeles riktigt: »bakom» såg jag intet, ingen mystik, ingen andlig storhet. Allt lika väl be^ handladt, modern och barnet i midtplanet icke kärleksfullare än frisens amoriner, världslighet, rörelse och oro.

Ju mer jag lefde mig in i den heliga födelsestundens världshistoriska betydelse, dess fjär-mare kom mig Ghirlandajos verk, till sist blef det som ett teaterupptåg.

Hvad jag saknade var medelpunkt.Och tämligen flat men med spänd väntan steg jag ned för den källarliknande trappan i klosterhvalfvets gömma.

Hvar fanns denf

Hvar fanns Giottos härliga verk, som innesluter den djupa hemligheten: Florens?

Solen föll varm in pä en ganska väl bibehållen fresk — här måste det vara.

Jag stod handfallen.

Så log jag, annat var ej möjligt, jag försäkrar, inte möjligt: jag brast i skratt.

Träaktigt tråkiga kvinnspersoner med färg-ritade långa käppar till armar slagna om ett fyrkantigt bylte med ett stort månansikte. Breda, stora konturer, vansinnig teckning, perspektiv uppåt väggarna. Hvar och en af dessa sex figurer med ett och samma uttryck, om det ens kunde talas om uttryck i så okänsligt och okunnigt ritade fjäs.

Och ändå — det fanns något. Ja.

Det hela höll sig lugnt om hufvudföremålet: barnet.

Omedelbart på detta klumpiga bylte tänkte de alla, dessä vanskapade trädockor i sin orörliga begrundan.

Men hvad sedan ?

Blef jag visare, blef jag rikare, blef jag gladare för det?

Öfver hvad skulle jag bli glad?

Öfver självfva »naiviteten» ?Men denna måste väl då verka på något sätt befriande. En fra Angelicos medryckande lyckoutbrott t. ex., där ler jag nog åt alla dessa små kungar, munkar, änglaflickor och matronor, som skilja sig från hvarandra egentligen bara genom manteln, tonsuren, doket och glorian — eller åt djäflarna, som gå på bakklöfvar och sluka småbarn som rara stekar — men jag ler genom tårar.

I Giottos fresk förlöste intet. Helt enkelt emedan »naiviteten» ej fanns där till andan, blott till utförandet.

Och hvarför skulle jag röras af det uselt gjorda — bara för att det var uselt gjordt?

Fick man kanske ett intryck af frambrin-garens egen enkla förnöjelse öfver att fa berätta att ett barn var födt?

Nej. Att konstnären syftade öfver all vanlig jordisk glädje, inåt mot något — naturligtvis mot händelsens gudomliga mystik, att han på samma gång han lyckats hålla kompositionen formellt enig, också ville att den skulle hålla sig om en underliggande idé, det anade man af figurernas tilltotadt fundersamma hållning.

Men detta hade icke lyckats.

I framställningen gömdes ingen andlighet.

Man förstod icke det berättigade i taflans ton af vördnad. Ingenting hos detta lilla löjliga vidunder — eller annorstädes — angaf att den nyfödda var mer än andra nyfödda. Ennunna, som stod i ramen och tittade på, hjälpte icke upp saken.

Det låg i denna fresk hela den ytliga och fantasirika katolicismen, som klappar händerna åt träbelätet, icke för att detta alls förklarar det himmelskt mystiska, utan blott för att det betecknar det.

Undran öfver undret, utan något som kommer undrets innebörd och kraft att tränga sig på.

För att älska och förstå måste man känna historien. Dess skönhet får täcka konstnärens oskicklighet.

Framför Ghirlandajo blef man glad åt verket — och glömde hvad det skulle förtälja.

Denne mästare Giotlo hade nu säkert icke, om han lefvat samtidigt, velat nöja sig med den smältande men opersonliga ljufheten hos en fra Angelicos otaliga madonnor, han hade föraktat det befriande skimret hos den olärde målarmun-kens små gestalter, där de utan minsta ansats till mysticism, omkransade af gyllenglorior som barn af blåklintskransar, yra af fröjd dansa rakt in i salighetens solljusa töcken.

En konst som i förbigående sagdt bra mycket hellre än Peruginos enformiga formharmonier kan sägas ha fått sin förklarande fulländning i vissa Rafaels ömtåliga och färgmatta skapelser, där det mänskliga så osökt bor ihop med ett nole mi tangere från andra sidan världen.Denne Giotto sålunda — helt olika för resten den Giotto jag

förut lärt uppskatta — hade icke blott velat rycka ett steg fram från det rent dekorativa utan ock från den osammansatta känslorymden och in till en intimare själslig verklighet.

Hvem förstår icke hvad han velat, ja.

Men han har bara inte kunnat.

Och Ruskin?... Skulle det månne förhålla sig så här: den store konstfilosofen förälskar sig till den grad i en teori, att när han i ett verk upptäcker ett slags vilja åt samma håll, frossar och fröjdas han i andanom utan att besväras af den lilla småsaken, att verket ingenting duger till f Detta kan han nämligen rätta på själf—han skapar om det efter sin teoris belätel

Sig själf — det är sålunda hvad han ser i skapelsen, hvad han dyrkar f

Men om det nu är mig, jag måste se i verket, så finns alltid en granne, som också måste se sig själf och så få vi alldeles lika många kritiker som det finns temperament här i världen. D. v. s. kritik blir öfverflödig.

Nåja — hm.

Hvem vet icke, att det gifves större eller mindre personligheter bland dem, som göra i konst? Det litterära momentet kan vara större eller mindre. Men aldrig kan det lyckade mindre konstvärket som konst betraktadt vara underlägset ett, som må vara djupare velat, mendär viljan ej kunnat förlösas genom gestaltning. Ty konst är tanken, drömmen, viljan gestaltad. Det hjälper nog inte — utan formgifning, utan gestaltning ingen konst.

Gammalt, som Pompejs kullerstenar, det där! Ja väl, men ändå stå vi ideligen dömande inför verket — vildt berusade af vår egen människa. Och mycket lindrigt af konstnärens.--

Ju mer konstverket är genomträngdt af en enda känsla, en enda tanke, så att ingenting annat än den känslan, den tanken strålar mig till mötes därur, ju större glädje erfar jag.

Ja.

Men kan då verkligen ett arbete göra mig glädje — utan att denna sammanhållande idé också är tillfinnandes?

*

Tröttkörda vällde konstmeningarna genom mitt hufvud, och jag sökte mig ängsligt ifrån dem, bort mot något utom dessa evigt litterära mått, vikter och passare, sakta flöt min själ ut under Italiens höga himmel, tog där fart och stormade fram i mäktigt frihetsbegär, tills hon småningom smälte in i den genomskinliga luften öfver kullar, blånande likt snö, öfver purpurröda haf och loggiors sköna pelarhvalf och palats stigande som mångfärgade bubblor, utan fäste, upp i solens brand. Allt utan sammanhang och dock så fullt af lycksalig fröjd, att det stillade min längtan.I Italien hade jag lärt det: ögats omedelbara fröjd öfver form och farg, bara form och färg.

Älska och se utan förmedling af tanken.

*

Jag gick hastigt åter upp till Ghirlandajo. Det var som om Michel Angelos mästare sett ned på mig förnämt.

— Tror du icke att jag vet, sade han med lugn sarkasm. Du har upptäckt, att jag kan något, nå sök då också efter hvad jag vill. Om jag icke velat något, hur skulle jag då kunnat men det gäller att se.

— Mästare, ropade jag — jag ser.

Jag ser enheten i ditt verk.

Det är glädjen. Glädjen öfver att barnet är födt.

Det ligger i färgens glöd, det ligger i dräkternas brokiga prakt, det ligger i tjänarinnornas beskäftiga ifver, ja i kärleksgudarnas sprittande lek och vattenstrålens bubblande dans i det sköna kärlet.

Ur hvar pelares arabesk, ur hvar sidenkjols veck strålar: barnet, barnet.

Det är icke ett heligt barn mer än Angelicos små dockor äro heliga, men idén är glädjen, och denna idé är förlöst.

*Och nu kommo till mig i en rad, mästarens förkättrade »miljö»-verk. Men främst af dem den stora Herdarnas tillbedjan.

Alla människor mena, att Ghirlandajo där åter är för orolig, för litet »samlad», ej kan underordna allt den stora hufvudsaken: modern och barnet.

Med förlof: hvar står det egentligen skrifvet, att hufvudämnet ständigt måste vara denna välsignade moder och detta välsignade barn?

Liksom »alla människor» kunde lära Ghirlandajo måla.

Ty hvad vill han i denna oljeduk med sin missledande titel?

I förgrunden knäböjer Maria, händerna lyfta mot lille Jesus, som ligger på marken och sprattlar. Maria är huld, en öfvermåttan huld och lycklig kvinna, men hon samlar ej om sig det hela. Nej. Vänd från henne knäböjer Josef, seende uppåt taflans bakgrund. Och den synen tål att ses, ty från höjd och dal, från ängar, berg och fält strömmar till en skara, dem ingen räkna kan, ända i fjärran röra sig skinande punkter, som småningom växa, tills de närmaste äro tätt inpå. Men blott herdarna ha nått fram, de falla ned, präktiga typer af jordens brukare, med händerna på bröstet, några andfådt ifrigt, andra stillsamt frånvarande.

Men ej heller på dessa fastnar din blick afgörande. Den går längre ändå, längst ditbort, där i vårlig festglans hvilar jorden. Hon är det, som uppenbarar taflan.

Ty icke det inre tillbedjandet, den i mysteriet försjunkna själens andakt är det Ghirlandajo velat gifva. Utan det stora dramatiska ögonblick, det fröjdefullt upprörda moment, då all världen nalkas Herren.

Ej en, ej tio, ej tusen, nej hela världen, djuren på marken, örterna i lunden, fältens vind.

Och vårljuset, som i underbar skönhet förklarar landskapet, där höjder och vatten och himmel stråla klait, låter dig förstå allt det andra:

Josef, som vänder sig hastigt, skyggande med handen öfver pannan i häpen undran öfver det märkliga tåget, hästarnas vrenskningar och frustningar, männens dansande gång, klädda i purpur, smaragd och indigo klingande i solen och i blixtrande lansar, blänkande hjälmar och vajande plymer, fårahjorden, där den betar i idyllisk söndagsro och den genom allt detta betagna Maria, som i ett ögonblicks rörelsemät-tad stämning höjer händerna tillbedjande mot sin lifsfrukt.

Denna högtidsfröjd sträfvar nu Ghirlandajo, låt vara helt svagt efter nutida begrepp, att få bruten fram genom skilda temperament. I det sätt hvarpå gestalterna söka Kristus, visa de sig själfva.

Det är det, som skiljer Ghirlandajo från t. ex. en Perugino, en Boticelli, en Giotto, enSodoma som endast skapa en själ i olika kroppsställningar, ansikten som likna olika fotografier af samma person, och som i rytmisk enhet, att ej säga enformighet, bildande kollektivet: församlingen — dragas mot det heliga. Dessa figurer må utstråla det heliga själft, af det egna jaget torgföra de intet.

Mig synes det intressantare att som Ghir-landajo försöka låta hvar figur i det han anammar det gemensamma också lefva sitt lif som enskild människa. Just den skenbara oron och rörligheten samverkar till den stora tanken om en glädje, vederfaren allt folket.

Det ligger i Herdarnas tillbedjan en inre rytm, fullt jämförlig med en Boticellis snarför-stådda linieharmonier.

*

Vid min hemkomst från kyrkan mötte jag kanadiensaren, den unge konststuderande Boti-cellaren. Hans ögon lysa som en ung eröfrares, och hans väsen är som ett brusande haf.

Jag berättade honom min bedragna väntan.

Han öppnade stort sina svarta ögon.

— Giotto — herre Gud, snälla ni, inte finns det någon Giotto i Maria Novella, för länge sedan klart, att det bara är en af hans skolpojkar.

Våra blickar möttes — vi brusto i skratt.

Boticellaren sade beskyddande:

— Ruskin was an old cranlc, you know.I TEMPLET

Under soderns sol.

10Det stoftgrand, som bär mitt namn, vandrade öfver det skönaste af torg mellan kolonnernas ädla rundlar och uppför den breda trappan till Guds hus. Rundt om reste sig öfverväldi-gande massor af fasta borgar, från hvilkas lysande tinnar den segrande kyrkans mäktigaste andar blickade ned på hopen af uslingar i illaluktande paltor som jämte mig krälade uppåt mot härligheten, hvaraf ensamt någon af förhallens många obeaktade takfigurer skulle göra det bästa gudshuset i mitt land rikt. En gubbe, skälfvande af elände, stapplade fram och lyfte mödosamt för mig det järntunga skinnförhänget, pekade med ögon och finger mot den gyllne höjden och mumlade ord om Gud, barmhärtighet och lön.

Jag stod i världens största tempel.

Bokstafligen berusad som af vin skred jag utan tankar långsamt öfver konstfull mosaik fram i det ofantliga rummet. Det var ej så skönt som andra heliga rum jag skådat, men allt strålade af guld och många sorters marmor och af kon-stens alster. Hvar tum af dessa ofantliga väggar var besatt af något sådant. Golfven voro praktverk, marmorstoder af religionens hörnstenar och många befästare fyllde vrårna, och själfva byggnadslinjernas fullkomliga afvägning fjättrade som en dröm i halfslummer. Hvad som såg så nära ut var dock så aflägset, och det lefvande folket tycktes mig röra sig som midt emellan verklighet och saga. Och när jag upptäckte minnesmärket öfver hjältedottern, som öfvergaf den tro hennes konungslige fader offrat sitt blod för — hur kyrkans rikt klädda högstbesatta draga den flyende in i sina armar, medan de ynkliga och torftiga kättarna stå där långnäsade och titta på — då smälte händelsen enkelt och naturligt in i det bländande, som omgaf mig.

Templets praktyta stod tom. Blott i hörnen hade man satt träbänkar af simplaste slag för människorna, som öfverallt vandrade kring, mest små och obetydliga som jag. En myckenhet präster och ordensbröder, gubbar och ynglingar i hvita, svarta och bruna kaftaner, då och då en myndig röd — och det var som om han höjt sig ett stycke närmare det guldsmidda taket — promenerade utan annat synbart ändamål än att alltid och beständigt korsa sig inför hvarje helig bild. Under utsökta vigvattenskålar stodo nunnor stilla som vaxfigurer och läste i guldkantade böcker, medan deras utsträckta händer höllo allmosefatet af groft trä för de hungrande.I kyrkans midt under ståtaltarets tronhimmel i grafven af guld och kostbar sten, omgif-ven af evigt brinnande praktlampor hvilade inom porten af smidt guld i silfverskrin den Heliges ben. Och för hvar gång någon gick förbi, knäböjde han vid rundeln och mumlade ord, medan radbandet löpte och ögonen irrade kring fritt eller ock sträfvade att hålla sig stela. Och sedan han dyrkat de vittrade lemmarna gick han bort till den Helige själf, som satt i brons på sin tron och sträckte fram foten att kyssas. I en oafbruten ström stod vallfärden till den Heliges tåspets. Stolta präster kommo och sökte försiktigt ut en plats litet högre upp vid kjolranden, innan de sögo fast sina fylliga, starka läppar, ty mest voro de fylliga och starka, smutsiga munkar smekte med händer och blickar metallen, hvitnad och bortnött af beröring med människokött, slöto så ögonen och begingo den heliga handlingen, flickor andades på den med sina röda munnar, som sökte dölja gladt fnitter, barnen höjde sig på tårna för att nå upp och mödrar buro fram dibarn, lyfte dem i jämnhöjd med afguden och trugade med lock och pock deras små läppar att tillbedja. Men ungarnas ögon vidgades i förskräckelse, och de vände sig bort gråtande.

Alltsammans hade jag iakttagit i en besynnerligt prickande känsla af egen vanmäktig litenhet och dock som i en fjättrande dröm. Nugick jag och satte mig på en af de fattiga bänkarna under konstnärens härliga rotunda. Och för mig öppnade sig den stora stadens trehundra kyrkor, kväfvande och dock rusande mig med sin makt och prakt, och icke blott den stora stadens — hela landets tusen såg jag som en bild. Likt fladdrande eldflugor i

söderns rika natt skymtade för min syn än ett, än ett annat.

* *

*

Där var jesuiternas gråkalla murar, innanför hvilka hopade sig mer skatter af dyr metall, än jag sett samlade på en plats, altaren tyngda af en sådan rikedom, att ögat nekat taga in den, förståndet att riktigt omfatta. Jungfruns rum, hvars väggar bestå af skåp, fyllda från golf till tak med gedigna silfverpjäser, hvaraf blott en hylla är värd en god förmögenhet. Hela bilder och rader af tre meter höga stakar af guld, pelare af giallo antico och lapis lazuli, en jordglob af ett enda stycke sådant, silfvergrupper af helgon och änglar och hundrafaldt mer, allt strålande förföriskt i vaxljussken.

Där var Jungfruns egna tempel, många hvil-kas enskilda kapell voro kyrkor för sig, och icke de minsta kyrkor heller, med taken åter smidda af guld, med golf som man knappt vågade gå på af inlagda härligheter, med väggar skimrandeaf mosaik och färgglad marmor, med pelargångar af bergens raraste håfvor i fjärilens alla skiftningar, med altar af agat och silfverlampor, stora som tvättfat, dinglande i kedjor.

Där var predikstolarna med sina trappgångar — en lång lefnads verk, tusentals ljufliga gestalter, huggna i sällsynt marmor, massorna af munkstolar, skåp och bönbänkar, inlagda och skurna med en sådan konst och rikedom, att sitsklaffarnas undersida lika omsorgsfullt skulpterats och att jag ensamt på en bönpall kunde räkna femtio figurer, som tycktes lefva. Och alla järnsmidda portar och gallerdörrar, så fint handarbetade, att hveteax med sina mjuka strån böljade och oljo- och vinbladen skälfde.

Där var de väldiga apsisarnas strålande mosaikfält och världskonstnärers lifsverk — förhärligandet af dessa som lefvat och dött af tro, utan guld, utan skönhet — hvar jag vände mig lyste väggar, tak och golf af dem, en myckenhet så stor, att det röfvat all min kraft blott att beskåda.

Och bokrummens glaslådor, fyllda af präntade luntor där hvarje sidas vignett var en klenod — ett slöseri med tid, som i titaniskt jubeltrots steg mot kälkborgarnas himmel.

Jag såg präster i färgflammande skrudar, styfva af guld och silfver med inväfda gestalter, år och år af stilla klostersystrars glada möda, stå led vid led mässande kring blixtrande alta-ren, och dem svarar ett haf af välljudsbrus, hvarigenom klinga eggande fagra människoröster. Jag såg oändliga processioners juvelstickade purpurbaldakiner och bispekräklor, konstarbetade i gammalt silfver, i rikt inlagdt elfenben glindra i solen och relikskrin, besådda af ädelstenar, bäras på silkearmar — eller bloddrypande helgontrasor skina spöklikt bland kvällens flämtande bloss, medan öfversteprästen höjer hostian och massorna på strand, i båt, på berg och i dal som träffade af slag falla till marken.

Men som underfulla sagoväsen, luftigt lätta, höja sig mot sydhimlens obestämda nattljus torn och tempel, hvilkas yttres oerhörda öfverdåd i utsmyckning smälter in i en harmonisk sträfvan uppåt.

* *

*

Och jag såg vidare.

Jag såg mig stå framför Jesusbarnet i glaskupan i den gamla klosterkammaren. En liten klumpig trädocka, gjord af en vanlig romersk snickare och så behängd af juveler, pärlor, halsband, ringar, att det bokstafligen ej fått rum mer, utan hade de sist skänkta smyckena af purt guld kastats vid belätets fötter jämte packen af böneskrifter till den lilla om helbregdagörelse. Och jag hörde den magra munken med sitt hvita ansikte och enfaldiga leende, så okunnig, att hanknappt uppfattade den vanligaste fråga, mumla medan han ödmjukt knäböjde för bilden: Han där hjälper alla sjuka i hopplöst tillstånd, om så är hans nådiga vilja.

Och bredvid massan af votivtaflor frän ofvan till nedan — hur folk föllo ned i afgrunder och åter stodo upp, brände inne eller förtvinade eller ramlade från skyhöga hus — men alla vordo hulpna af helgonet, sväfvande

ofvanefter på ett moln. Och vördnadsfullt förklarade den lilla smutsiga gudsdrömmaren: Han hjälpte dem alla, ty de trodde.

Jag såg den heliga marmortrappan, öfver-täckt af trä, den ingen får beträda med sin fot, trappan där Jesus Kristus, hvem tviflar? en gång vandrade ned på väg till korset och spillde en blodsdroppe, som nu skyddas af glas. Uppför trähöljet kröpo på sina knän skaror af folksom hungrade efter försköning från skärselden, kysste glaset, och de som bemödade sig om öfverlopps-gärning kröpo öfver golfvet ofvanför ända fram till Sancta Sanctorum, där bakom gallret i mystisk skymning hvilar under dunkelt glödande lampor den korsfästes genomstungna lekamen. Världsdamer i frasande sidensläp, nunnor med knäppta händer, om hvartannat sörjande och tanklösa, fattiga och rika, alla sökte de efter lindring i det fruktansvärda, efter räddning från döden.

Jag hörde dörrarna, som sjunga likt himla-orglar, man vet ej hvarifrån, sjunga tills apostlaroch heliga träda ur ramarna och hota med gissel eller jubla med serafers tungor.

Jag såg klostrets grafkammare djupt under jorden, kryptor med signad jord från Jerusalem, där munkarnas kroppar släkten efter släkten hvi-lat ett årtionde för att sedan hvar efter annan ge rum för nya släkten. Och af de uppgräfda hade man byggt boningar, väggarna och taken voro grinande skallar och knotor och skelett i multnade trasor och lamporna som lyste i natten voro de saligas ben.

Jag såg kardinalernas och öfverherdarnas särskilda mässor, till hvilka jag varit osedt vittne. Därsutto de rödmantlade och hermelinsbehängda, fina isiga anleten, präglade af skarpaste förstånd och pratade och skrattade sins emellan, fullkomligt likgiltiga för hvad den underordnade prästen sjöng och föredrog ur deras guds bok och till hans ära. Likt en grupp riksdagsmän, då vid plenum en obetydlig talare reser sig för att taga till ordet i en redan känd och längesedan ut-stridd fråga.

Och jag såg dem alla alla de hundra och hundra präster och lärjungar i sina röda och svarta och blå togor spatsera omkring, bekvämt långsamt som jag sett dem dag från dag, jag hade icke kunnat taga ett steg utan att möta dem i flock eller allena vankande makligt, stannande framför bodfönstren, njutande af våren, Roms knoppande vår med piniernas kronor somgröna parasoller på raka skaft mot klarblå eter, i Borgheses trädgårdar, där springvattnet spelar i middagstimmen i det genomskinligaste ljus, söderns middagsljus, och näktergalarna sjunga om kvällen, när västern står rosenröd. Jag såg dem tillbakalutade i vagnar med lakej bredvid kusken, jag såg dem tassa i kyrkorna och iakttaga folket, som goda gamla gudfäder hänga amuletter om småbarnens hals, pyssla och jämka altarnas föremål eller prata sysslolösa i sakristian. Jag såg dem skrida två och två rundt i seminariernas svala klosterportiker, mekaniskt rabblande och rabblande ur boken sina läxor. Jag hörde dem alla dessa nunnor, munkar och präster af underordnad ställning med sina släta, blida ansikten, som om de arbetat sig till ett och samma uttryck, dem jag mött och talat vid, deras otroliga undergifvenhet och än otroligare okunnighet om allt utom kyrkan — sällan ens den stora allmänneliga kyrkan, utan blott den lilla lemmen, de tillhörde — allt annat på jorden tycktes de veta lika litet som de önskade att höra därom. Det lämnade de åt dessa kloka anleten, hvilkas ögon af hård öfverlägsenhet kommit mig att frysa. Och ett ord jag hört af en allvarlig iakttagare ljöd i mitt inre:

I Rom får man intryck af att ingen kämpar I Och till slut såg jag i ett svepdrag hela den stora församlingen som hypnotiserad dragen mot ljusglöden knäböja framför afgudarna i nå-got som är förmodadt att vara betraktelser öfver de heliga mysterierna, dess förströdda väsen med ögon, som under allt nyfiket gående och kommande, allt främlingsprat och köpslående med vaktarna — förgäfves söka hålla sig stilla, knappt ville jag minnas ett ansikte af verkligt inåtvändt allvar.

* *

*

Plötsligt vände jag mig om, det var som om jag tvingats därtill, och såg en kvinna i oskön ställning — men hvar linje talade om det slags uppgifvande, som bär öfver de stilla djupen mot höjderna.

Hon låg med ryggen åt härligheten och höll ansiktet mot en bit naken mur.

Och något löste sig inom mig — något som i veckor samlat sig.

Steg i ett stort upprors mod.

Jag ville springa upp, tyckte jag, och gå dit midt i den förledande prakten, där de rörde sig så myndigt och viktigt de röda och gredel inklädda Gudsmän, som höllo tillsamman detta maskineri — så väldigt därför att de mäktigas falkögon upptäcka hvarje starkare utrustad och sinnrikt draga honom fram i fronten, sålunda på en gång sporrande och oskadliggörande. Till dessa alla ville jag slunga ut:

Hvad har detta att göra med religion?Det är gammal afgudadyrkan rätt och slätt. Det är den urgamla driften att skapa gudar efter eget beläte. Det är skönhetstrångtan, maktbegär och fruktan.

Säg att drifterna är religion, om du vill. Nämn saken vid sitt rätta namn. Men blanda icke däri det andra. Gif icke detta sken af det heliga, största.

Icke tro, men skaparruset, starkare i den tidsmån det varit tillbakaträngdt af pur och simpel religion — skaparruset gjorde mästerbilden, ej tron. Tron var i skapandets stund endast eldens bränsle — den förbrann i ögonblicket den tog äkta uttryck. Då är bilden formad af ditt eget kött.

(Att icke tala om möjligheten, att dessa stora skapare af bilder stigit ännu mycket högre, om de vågat skapa fritt!)

Icke tron, men den urgamla törsten att härska byggde borgarna och skrefvo reglerna — tron var gnistan, som födde dessa, men den tynade i samma mån klostermurarna reste sig fastare.

Icke tron, men den osläckliga människo-fantasien sågo synerna, de himmelska och helvetiska — katakombernas och månskensnätternas tro försvagades i den mån undren sågo dagsljuset.

Ty tron, som är allt, är dock intet. Tron som skapar världen och karaktären och ödet,den föds af ödet och karaktären och världen, den är luften i själens rymd, den är där men behöfver ej uttryck.

Och — I »tron» ej själfva mer, för mycket hörde och förstod jag härom, jag läste det ock i edra kloka ansikten, men I menen att folket bör bedragas. Det är ju vidunderligt, att allt far ske.

Jag reste mig, knappt medveten om hvad jag gjorde — i detsamma strök förbi en hög präst, hvars genomträngande ögon mötte mina

— och jag måste sätta mig ned. Som genom ett flor såg jag alla vandra där borta tryggt och visst, och jag sjönk till mindre än ett stoftgrand. Jag hörde det krossande hånet, som skulle möta mina galna ord: en själs försök till flykt från denna sköna verklighet, så fast och ansvarslös. Och som jag satt i en ångest jag ej nu mäter, hörde jag någon säga: Den helige fadern inviger Roms Lourdesgrotta.

Då — och jag ser det än — trädde fram midt i templet en man. Han var icke stor men bred och stark, ansiktet lyste stilla lugnt, men läpparna voro fast sammanslutna och sina händer med utbredda fingrar höll han tryckta öf-ver en bok på bröstet.

Jag hade sett den mannen förr, men i själfva verket hade jag aldrig tänkt mycket på honom. Jag, som de andra, många, hade nämnt honom bildstormaren, han hade förefallit mig som endjärf, något trivial kälkborgare, som utan vidare inre svårigheter utbytt munkståndet mot äkta ståndet, belåten att vara banden kvitt och föda barn till världen. Icke heller hade jag menat, att den mannen egentligen utfört något så vidunderligt.

Nu växte han, blef till en jättegestalt — hur hade han vågat, denne oansenliga munk! Skönhetens och myndighetens och lidelsens hela tyngande makt, heliga dyrbarheter, undergörande afgudar, giftiga ord och isande blickar — allt hade han orädd trampat på. Och guldet bleknade och vaxljusen slocknade, den lilla mannen fyllde för mig hela rummet och från boken i hans hand stodo som skarpa klingor i brand mördande ord, som återflammade från templets väggar:

Allt hvad I gören den minsta af mina bröder, det gören I ock mig ...

(Därför)

Sälj allt det du hafver och gif de fattiga och kom sedan och följ mig.

(Ty)

Mitt rike är icke af denna världen.

(Och sålunda:)

Tillbedjen icke på det rummet eller på det

— utan i anda och sanning.

Så kommo de till mig, länkade osökt samman till ett förunderligt klart helt. Och jag reste mig, min själ var lätt och fri, jag blickadeom mig ett tack för den stora sysslolösheten, den sekellånga lättjan, som burit så härliga konstens frukter och den drift efter makt, som bevarat dem åt oss till i dag. Men den starka mannen följde mig ut i solen. Vid honom klibbade ännu mycken surdeg, han hade lämnat mycket ofullbordadt, men han ville ditåt, stigen jag ville vandra, därför var han min. Och jag såg den heliga gåtan allt närmare sin fullbordan, själarna närmande sig det osägliga i allt renare former, tills en gång hvarje själ skall blifva medveten om, att den är ett tempel för sig med sin egen präst. Då skall den veta, att dess hvarje andedrag i själfva verket dricker in det osägligas luft.

Då skall den också vilja religion.

Digitaliserad av Projekt Runeberg och publicerad på
http://runeberg.org/ashsoderns/.

Konverterad till .pdf, .epub, .mobi och .txt av Arkivkopia och publicerad på
https://arkivkopia.se/sak/runeberg-ashsoderns.

Filen skapad 2018-12-16 18:55:27.375027